

EUGENIKA ÉS ETIKA

A FAJOK SORSÁNAK ERKÖLCSI MEGVILÁGÍTÁSA

ÍRTA

DR SOMOGYI JÓZSEF

FŐISKOLAI TANÁR, EGYETEMI MAGÁKTANÁR

BUDAPEST

EGGENBERGER-FÉLE KÖNYVKERESKEDÉS

(RÉNYI KÁROLY)

1934

Felelős kiadó: Dr. Somogyi József.

PALLAS ÍROD. ÉS NYOMDAI R.-T. Budapest, V., Honvéd-u. 10.
(Felelő: Tiringér K.) — Távbeszélő: 20-5-67, 20-5-68, 20-5-69.

1. Történeti bevezetés.

Az egyéni élet sorsa a pusztulás. A nemlét rejtelmes mélyéből előbukkanva hamarosan ismét letűnünk az élet szint eréről és nincs számunkra többé újjászületés. Ámde az élet szintére mégsem néptelenedik el. A letűnő életből újak sarjadnak, újabb és újabb generációk lépnek nyomukba, hordozzák, terjesztik a faj életét szinte az, idők, végzetéig.

Nekünk azonban nem lehet közömbös, hogy vajjon folytonosan tökéletesbedő újabb generációk veszik-e tőlünk át a szerepet, avagy mindjobban degenerálódó, korcs nemzedékek lépnek-e nyomdokainkba. De érhet-e bennünket felelősség fajunk jövőjéért! Hatalmunkban áll-e a folytonosan megújuló élet épségének megőrzése, értékes örökségekkel való gyarapításra? Ha igen, akkori ez számunkra elsőrendű feladat. Ezt a fenséges, de nehéz és óriási felelősséggel járó feladatot vállalja magára az *eugenika*.

E törekvés nem éppen új. Úgyszólván minden korban és minden népnél találunk törvényeket, szokásokat, melyek többé-kevésbé tudatosan a faj épségének megóvását szolgálják. Gyakran a legkíméletlenebb eszközöktől, a gyengék, nyomorékok, torzszülöttek elpusztításától sem riadtak vissza, hogy megóvják a fajt az elkorcsosodástól. A *görögöknél* éppen nem ritkaság az ilyen eugenikai célzatú gyermekgyilkosság. A spártai *Taigetos* örökké emlékezetes vesztőhelye a nyomorék újszülötteknek. És ennek törvénybe iktatásánál *Lykurgost*, Sparta törvényhozóját, Plutarchos szerint, már tudatos eugenikai szempontok vezették. A gyermekek elpusztítása a klasszikus ókorban egyébként

is büntetlen és; nem egyszer gyakorolt eljárás volt. A római jog a családtya tetszésére bízta, hogy újszülött gyermekének felnevelését vállalja, vagy pedig veszni hagyja. Még a szelíd Seneca is helyeselte ezt az eljárást, amennyiben így a nyomorékokat kiselejtezik az egészségesek közül. A régi germánoknál is szokásban volt a gyermekgyilkosság, sőt az Mandiak, mikor a kereszténységre áttértek, követelték, hogy e jogukat továbbra is megtarthassák. Indiában és Kínában a) gyermekgyilkosság szinte a mai napig szokásban maradt. A kínai atyának abszolút hatalma van gyermekei felett. Természetesen] itt is elsősorban a nyomorék, gyenge gyermekeket ölik meg. Leggyakrabban mégis a nyomor a gyermekgyilkosság oka. Azonban így is a tehetségtelebb, tehetetlenebb családok pusztulnak, mivel ezeket hamarabb és nagyobb nyomor fenyegeti.¹ Es ha megborzadunk e pogány kegyetlenkedéstől, gondoljuk meg, nem folyik-e ma nálunk is hasonló arányú gyermekgyilkosság, amikor évenként száz-ezer számra oltják ki a még meg sem született magzatok életét, nem mindig éppen eugenikai okból. És milyen öldöklés folyna, ha ezt a mi törvényeink büntetlenül hagynák.

Egyébként maga a természet is sokféle módon gondoskodik arról, hogy a gyengék, degeneráltak el ne szaporodjanak az értékesebbek rovására. A leghosszabb élettartamra és legnagyobb szaporodásra a legegészségesebb, biológiailag legértékesebb egyedek számíthatnak. A súlyosan degeneráltak viszont vagy teljesen életképtelenek és korán, még az ivarérettség előtt elpusztulnak, vagy legalább is terméketlenek, meddők maradnak. De még a kisebbfokú degeneráltság is csökkenti az élettartamot, korlátozza a szaporodásképeséget és az utódok között is kevesebb lesz az élet- és szaporodásképes egyed. Ezért nem degenerálódnak a természetben vadon

¹ V. ö. Lenz: Menschliche Auslese und Rassenhygiene (Eugenik), Lehmann, München, 3. kiad. 1931., ,16. k. 1. — Carr-Saunders: The Population Problem. Oxford, 1922. — Elster: Socialbiologie. Berlin & Leipzig, 1923.

élő állatfajok sem, bár köztük is akadnak gyengébb, sőt súlyosan dégenérait egyedek is. Néhány ilyen egyed azonban nem veszélyezteti a faj egészségét, amíg annak élete és szaporodása a természet törvényei szerint folyik.

Gondoskodtak azonban már ókor népei humánusabb eljárásról is a faj egészségének megóvása érdekében. Találkozunk különböző *preventív intézkedésekkel*, melyeknek célja, hogy csökkent értékű egyedek létre se jöhessenek. Ilyen intézményeknek tekinthetők egyes *házassági tilalmak*, melyek úgyszólván minden kultúrnépnél megvoltak! a legrégibb időtől napjainkig. *Platon* ideális államának is egyik sarkalatos tétele a házasságok eugenikai szabályozása. A nagy görög állambölcsele nem kíván erre vonatkozó tétéles törvényeket, de az állam vezetőinek egyik legfőbb gondjává teszi a házasságkötéseknek olyan irányítását, ami legkedvezőbb a legderekből utódok születése szempontjából. E célból pedig kívánatosnak tartja, hogy az államban a legderekből férfiak és a legderekből nők hozzák létre az utódokat, továbbá, hogy a házasságnál az ellentétes jellemek keveredjenek, mert különben a jellemkülönbségek generációkon át veszedelmes szélsőségekig fokozódhatnak. (Politeia, Politikos, Nomoi.)

Ámde mindezek az erélyes, sokszor kíméletlen eugenikai intézkedések sem tudták megmenteni a klasszikus ókor népeit, mert sokkal erősebb *antiszelekció* pusztította értékes átöröklési anyagát, kiirtotta legkiválóbb családfáit.²

Herodotos elbeszélése szerint *Periandros*, korinthusi tirannus egyszer követet küldött a niiletosi *Thraszbuloshoz* tanácsért, hogy hogyan tehetné legszilárdabbá uralmát. *Thraszbulos* kivezette a követet a szántóföldre, ott leszakgatta azokat a kalászokat, melyek a többiek közül kiemelkedtek. *Periandros* megértette a képletes tanácsot és Korinthus összes

² V. ö. Seeck: Geschichte des Unterganges der antiken Welt. Metzler, Stuttgart, 1921. I. köt. 4. kiad. 269. kk. 1.

polgárait, kik a többiek közül kiváltak, lemészároltatta vagy száműzte.³

Ezt a tanácsot az ókorban igen gyakran alkalmazták, nemcsak egyes tirannusok, hanem a szabad államok is. A görög nép története tele van *politikai harcokkal*, különböző pártok, főleg az arisztokraták és demokraták véres küzdelmével. Amint az egyik párt uralomra jutott, kivégeztette vagy száműzte az ellenpárt legjobbjait. A száműzöttek pedig ideiglenesen, mint megtűrt vendégek (húzódtak meg valamelyik idegen városban. Életük a családalapításra, utódok nevelésére természetesen nem volt nagyon alkalmas és sokan nőtlenül, gyermektelenül haltak el közülök. Ha pedig valami kedvező alkalom ismét őket juttatta uralomra hazájukban, ők is azzal kezdték uralmukat, hogy lemészárolták vagy száműzték az ellenpárt vezéreit. Így mikor *Isagoras*, az athéni arisztokrácia vezére a spártaiak segítségével legyőzte *Kleisthenest*, a demokraták fejét, néhány nap alatt 700 családot proskribáltatott. Sőt tovább is folyt volna a proskripció, de a demokrata párt hamarosan új erőre nem kapott és a spártaiakat távozásra kényszerítve, véres bosszút állt Isagoras hivein. *Mitylenehen*, mikor ez az attikai uralom ellen fellázadt és hosszas ostrom után leveretett, a város 1000 legkiválóbb polgára került hóhérbárd alá. *Agathokles* pedig mikor száműzetéséből győztesen visszatért, mindenre kapható seregével Gela városában egy adott jelre 4000 polgárt mészároltatott le és körülbelül ugyanennyit száműzetett. E kegyetlen vérengzések közben természetesen nemcsak az apák veszítették életüket, hanem fiaikat is lemészárolták, nehogy ellenségeik növekedjenek fel bennük. Így pusztult állandóan a görög nép tehetséges, önálló meggyőződésű, kemény gerincű vezetőosztálya és mind nagyobb arányban foglalta el helyét a tehetéstelen, alacsony lelkű, opportunistá jellemű, mindenkihez alkalmazkodó csőcselék.

³ Herodotos V. 92.

Hasonló pusztítás folyt a római nép sorai-
ban is, A rendi küzdelmek idején *Tiberius Sempro-
nius Grachus* 300 hívével együtt agyonverték,
öccsét, *Gaiust* öngyilkosságba kergették, majd hivei
közül állítólag 3000-et felakasztottak. A sok polgár-
háború folyamán az egymással vetélkedő vezérek
ezerszámra mészárolták le vagy üzték ki egymás
híveit, *Marius* és *Cinna* az arisztokratákat, *Sulla* a
demokratákat, a még fennmaradó nemes vér pedig
a *triumvirek* áldozata lett. Itt is a veszteség meny-
nyiségi arányainál sokkal súlyosabb volt minőség-
ben beállott veszteség. Aki elég bátor és egyenes
jellemű volt ahhoz, hogy politikailag állást foglal-
jon, az előbb-utóbb valamelyik párt áldozata lőtt.
Csak a gyáva, alattomos, meggyőződésnélküli, selej-
tes népanyag húzott mindenből hasznot, árasztotta
el alsóbbrendű ivadékaival Rómia büszke városát.
Így törött derékban mind több kemény római ge-
rinc, pusztult a büszke római jellem és a népet kép-
viselő szenátus mind gyávább, meghunyászkodóbb,
tehetségtelenebb és lelkiismeretlenebb elemekből
tevődött össze. A jellemtelen csőcselék a hatalmon
lévőt istenítve kereste annak kegyeit, ezért saját
maga jelentette fel, gyilkolta le orvul a még itt-ott
mutakozó gerinces hazafiakat, vagy szavazta meg
ezek halálos ítéletét. Majd a császárság korában
pusztító *keresztényüldözések* alatt ezerszámra szen-
vedtek vértanúhalált az Egyház legjobbjai, kik éle-
tüket is bátran adták meggyőződésükért, míg a gyá-
vák, az ingatag, gyenge lelkek túléltek az üldözések
viharait. Mindenütt a kimagasló, büszke, nemes ka-
lászok hullottak porba természetlenül és szaporo-
dott a selejtes elem. Míg a régi háborúk inkább a
gyengébbeket szedték áldozatul és megmaradtak a
legerősebbek, legügyesebbek, az otthoni pártviszá-
lyok, polgárháborúk a nép javát pusztították.⁴

⁴ Tapasztalhattuk ezt a közelmúlt *vörös rémuralom* idején
is, amikor szintén népünk legjobbjai, az egyeneslelkű, bátor,
elvhű férfiak szenvedtek mártírhalált, fogságot, vagy hontalan,
bujdosó életet.

De volt egy még veszedelmesebb férgé is az antik kultúrnépek életfájának, mely először szintén a vezető rétegeket, majd az egész népet úgyszólván gyökerestől kiirtotta. A *gyermekiszony*, a *paidofobia* volt e fajpusztító kór, amelyből nehéz a gyógyulás és nincs többé feltámadás. Az egészséges nép gyorsan és szinte korlátlanul szaporodik, ezáltal bármekkora vérveszteségét is hamarosan kiheveri. Az egészségesen szaporodó, számban erősödő nép pedig mind több kiváló egyént is kitermel magából, akik újabb reformokkal, találmányokkal, gyarmatosításokkal, esetleg hódításokkal tudják biztosítani a nép létfeltételeit. A görög nép életerős korszakában véres háborúk dacára is újabb és újabb virágzó gyarmatokkal tudta benépesíteni a Földközi-tenger szigeteit és partvidékét. Az egészséges római nép is hamarosan kiheverte a szörnyű pun háborút, valamint egyéb súlyos vérveszteségeit és csakhamar az egész civilizált világ urává lett.

Hellasz akkor néptelenedett el legjobban, amikor a római uralom kegyes védőszárnyai alatt aránylag békés időket élt.⁵ Már *Polybios* (XXXVII. 9, 5) panaszodik, hogy az ő korában (Kr. e. II. század) mily nagy gyermekhiány volt egész Görögországban. A városok elnéptelenedtek, a földek terméketlenül heverték és pedig nem háború vagy járványok imiatt, hanem azért, mert az emberek kapzsiságból és kényelemből nem akartak házasodni. Akik mégis megházasodtak:, azok is csak 1-2 gyermeket neveltek fel, hogy azok gazdagok maradjanak. Az egykor annyi gyarmatot benépesítő Euboea szigete Trajan idejében, mint *Own Chrysostomos* (or. VII. 34. kk.) leírja, már annyira lakatlan volt, hogy a nagybirtokosok hajlandók voltak földjeiket ingyen kiadni, csak ne lássanak maguk körül elvadult pusztaságot. Pedig már a régi spártai alkotmány is iparkodott a bajt megelőzni azzal, hogy a háromgyermekes apákat felmentette az őrszolgálat alól, akiknek pedig négy vagy több gyermekük,

⁵ V. ö. Seeck: i. m., 337. kk. 1.

volt, azokat minden állami kötelezettség alól mentesítette (Aristoteles: Politika).

A nemes római faj sem a véres háborúkban pusztult ki, hanem az aránylag békés századok alatt, amikor Itália földjén már nem dúltak háborúk és a provinciákban is római férfiak helyett barbár zsoldosok ontották vérüket. A görög népet pusztító kór a Kr. e. II. század végén kezdett rohamosan áttérjedni a rómaiakra is. A házasságot a férfiak már legfeljebb csak az állam érdekében kelletlenül vállalt tehernek tekintették és mind kevesebb lett azon hazafiak száma, akik ezt az igát, ha kelletlenül is, hajlandók voltak magukra venni. Legfeljebb az érdekházasságot keresték, hogy ezáltal nagy vagyonhoz vagy összeköttetéshez jussanak. Ösztönös vágyaik kielégítésére ott voltak a legkülönbözőbb fajú rabszolganők vagy az előkelő, művelt heterák, kik lassanként nagy befolyású társadalmi osztállyá alakultak és akiknek szellemesiségével, sokoldalú képzettségével a zárkózott életű családnyák úgyszemint versenyezhetek. De nem volt már nehéz utat találni mások feleségeihez sem. Ezekhez járult a *pederasztia* és a nemi ösztön egyéb elfajulása. És mindezek lassanként egész megszokottá váltak, amiket nyíltan üztek, sőt egyes költők (Catullus, Tibullus) egyenest dicsőítettek.

De még akik, sokszor csupán üzleti érdekből, házasságra is léptek, azok is nagyobb részt gondosan óvakodtak a házaselet gyümölcsetől, aminek meggátlását a római nők kitűnően értették. Sok római nő már csak azért sem akart gyermeket, hogy testi szépségét el ne veszítse. Ha pedig a nem kívánt élet mégis világrajött, a római családfő élhetett gyermeke felett való abszolút jogával és büntetlenül lehetett saját gyermekének gyilkosa. A gyermektelen gazdagok pedig nemcsak a gyermeknevelés terheitől mentesültek, hanem a sok örökségvadász rokon és barát egymással versenyezve iparkodott életüket minél kellemesebbé tenni, a legválogatottabb gyönyörökkel elhalmozni, hogy maj-

dan a gazdag örökségből annál nagyobb részt érdemeljenek ki.⁶

Akik mégis vágyódtak arra, hogy családjuk fennmaradjon, azok is legfeljebb 1-2 utódot neveltek fel, nehogy az örökség nagyon elaprózódjék. Természetesen inkább a fiúgyermek felnevelését vállalták. Ezért a férfiak sokkal nagyobb számban voltak, mint a nők. Ha még hozzávesszük, hogy e nők közül is mily sokan lettek a prostitúció áldozataivá, megérthetjük, hogy a római férfiak nagy része még legjobb akarata mellett is képtelen lett volna megházasodni.

Ez a nemzet-pusztító vész, mely kezdetben a vezető rétegeket irtotta, lassankint kikezdte az alsóbb néposztályokat, sőt a vidéki parasztságot is. Csábította ezeket az előkelők példája, meg a nagyszámú és olcsó prostitúció és kényszerítette az akkori nagy agrárválság. A városokban, a népgyűléseken a kenyerért és cirkuszért kiáltozó, ingyenélő tömeg uralkodott. Ezeket pedig már nem tudták máskép kielégíteni, minthogy a bőven és olcsón termelő provinciákból hozattak nekik gabonát. Az egyre terjeszkedő latifundiumok és helytelen agrártörvények is folyton szorongatták az itáliai kisbirtokosokat, míg azok kényszerültek birtokaikat elkótyavetyélni. Ezzel elvesztették az anyagi bázist a faj egészséges szaporításához és a nagyrészt meddő városi proletárok számát szaporították.

Mindezeket betetőzték végül az olykor szinte járványszerűen fellépő öngyilkosságok,⁷ amit egyrészt a kiélt, céltalan élettől való megundorodás, másrészt a kor istoikus bölcselete, de nem kis mértékben a keresztények hősieles halálmegvetése is támogatott.

így néptelenedett el ijesztő méretekben a hatalmas római birodalom. A történétírók és költők nem egyszer siránkoztak e pusztuláson. Krisztus születésének idejében egy aggastyánt, kinek 8 gyermeke, 35 unokája és 18 dédunokája volt, már valóságos csodaként bámultak. A császár hazájukból, Fiesole-

⁶ V. ö. Friedlaender: Darstellungen aus der Sittengeschichte Roms. L, 5. kiad. 368. 1.

⁷ V. ö. Tacitus: Históriæ. II. 49.

ból valamennyiüket Rómába hozatta és ünnepi menetben a Capitoliumra vezettette. 80 évvel később Plinius rendkívüli dologként említi, hogy a Gracchusok idejében egy előkelő római 8 gyermeket és 11 unokát hagyott hátra.⁸ Nerva császár 60 millió sestertiust fordított belső telepítésekre, Marcus Aurelius nagy csapat markomant telepített Itáliába, de mindez nem tudott gátat vetni az elnéptelendésnek. Az egykor virágzó városokból lassankint már csak romok maradtak, népes vidékek pusztaságokká változtak. És ez az állapot lassankint egész Itáliára, sőt a provinciákra is kiterjedt.

A rómaiak a legkülönbözőbb eszközökkel próbálkoztak, hogy egészségesebb szaporodásra bírják a népet. Már Scipio Africanus és Metellus Macédoniens censorok nyilvános beszédeikben rámutattak a gyermektelenség veszedelmére és buzdították a népet a házasságra. Caesar bevezette a sokgyermekes családok törvényes jutalmazását. Augustus a szegény polgárokat minden törvényes gyermek után 1000 sestertiusszal jutalmazta, a nőtlenekeket pedig szigorú örökösödési törvényekkel sújtotta. A *lex Julia de maritandis ordinibus* azj agglagényeket megfosztotta az örökösödés jogától. Ezt kiegészítette a *lex Papia Poppaea*, mely szerint a 20-60 év közötti nőtlen férfiak, valamint a 20-50 év közötti hajadon nők egyáltalán nem örökölhetnek; a 25 éven felüli gyermektelen nős férfiak, valamint a 20 éven felüli háromnál kevesebb gyermekes nők pedig örökségüknek csupán felét tarthatják meg.

De ezek az anyagi előnyök sem tudták már nagyobb szaporodásra csábítani a hanyatló fajt. Hiszen az örökösödési törvényt, mely a legérzékenyebben sújtotta volna a gazdag családokat, csakhamar sokféle úton meg lehetett kerülni. A gyermektelenek szükség esetén megfelelő számú gyermeket adoptáltak. A császárok is könnyen adtak felmentést a törvény alól, mert hiszen nagyjából maguk is gyermektelenek voltak. így azután, akinek valamelyes

⁹ V. ö. Plinius: *Naturalis Historiae* VII, 59, 60.

befolyása volt az udvarnál, könnyen kieszközölhette adományként a *lus trium liberorumot*, még ha gyermektelen volt is. Akik pedig mégis igaz úton iparkodtak ezt a jogot elérni, azok sem igen vállalkoztak több gyermek felnevelésére, mint amennyi a törvény szerint éppen szükséges.

Hadrianus már a családos gonosztevők büntetését is mérsékelte, gyermekeik számának arányában. Mindezek dacára folyton növekedett a halálozások többlete a születések számával szemben. És az így elnéptelenedett hatalmas római birodalomba, mint valami légritkított térbe, nemsokára mindenfelől özönlöttek az egészséges szaporodású barbár népek, kiknek nem voltak raffinált fajvédő törvényeik, de megvolt az egészséges, romlatlan életösztonük. A birodalom határai belső támasz nélkül lassankint összeomlottak, megindult a hatalmas népvándorlás a legkisebb ellenállás irányában és az így felfrissült vér új életet, új kultúrát teremtett a kihalt vidékeken. Itália mostani lakosai már nem a római faj életszikrájának, átöröklési anyagának hordozói, hanem már csak adoptált, de nem vérszerinti utódai a római népnek.

És az antik kultúra népeinek pusztulása nem pusztán biológiai okokból, természetes elöregedés, elerőtlenedés folytán következett be. Ilyesmire már azért sem gondolhatunk, mert hiszen minden emberfaj egyforma öreg. A pusztulás okai elsősorban *morális jellegűek*, erkölcsi bajok voltak, intő például minden korok népeinek.

Csábítóan kínálkozik itt mindjárt, hogy tanulságos párhuzamot vonjunk az antik és a modern kultúrnépek sorsa között. De egyelőre haladjunk csak a kronológiai sorrend mentén.

A pogány római kultúra helyébe lépő *kereszténység* az életet, a testi épséget, az egészséget megbecsülhetetlen értéként nagy tiszteletben tartotta. E földi élet azonban mégsem volt számára a legfőbb, egyedüli cél, csupán a legfontosabb eszköz magasabb, örök célok eléréséhez. És e földöntúli célokra való te-

kintettel értékesnek, szentnek tartotta még a legnyomorultabb életet is. Ezért szeretettel gyámolította a beteges, nyomorék embereket, védelmezte azoknak minden, emberi természetükből folyó jogát. Épp így védte az újszülötteknek, sőt a még meg sem születetteknek is az élethez való jogát, tekintet nélkül arra, hogy ép, egészséges, vagy gyenge, nyomorék életről van-e szó. Ezzel természetesen lehetővé tette a selejtesebb átöröklési anyag nagyobb mérvű fennmaradását és szaporodását is. A szüzesség felmagasztalásával és a papi nőtlenséggel pedig sok igen értékes egyént kikapcsolt a faj egészséges szaporodásából. Ezt a modern fajbiológusok gyakran szemére is vetik a kereszténységnek.

Ez azonban csak egyoldalú meglátás. A nyomorékok védelménél ugyanis a motívum az *általános emberszeretet*, az emberi jog és igazságosság védelme volt, aminek áldásában nem csupán a gyengék, hanem az erősek is részesültek. A kereszténység nemcsak a nyomorékok ezreit óvta meg a Taigetostól, hanem ugyanígy védte a kiválóakat is az erkölcsök megszelídítésével, a kegyetlen vérengzések és öngyilkosságok tiltásával. Míg tehát egyrészt gátolta a gyengéknek a fajfenntartásból való kirekesztését, másrészt bőségesen ellensúlyozta ezt a biológiai hátrányt legalább ugyanannyi nagyértékű életnek a faj számára való megmentésével. Ugyanígy a *celibátus* is, bár közvetlenül tagadhatatlan veszteséget jelentett a faj biológiai értéke szempontjából, közvetve bőven kárpótolta a fajt e veszteségért, még pedig nem csupán erkölcsi értékekkel, hanem a faj biológiai életére való hatásával is. Hiszen a celibátushoz, a szüzies élethez nagy önuralom, lemondás, áldozatkész lélek kell. Ezek az erények pedig a legfőbb lelki kellékei a faj egészségét biztosító természetim családí életnek is, amik hiányában a legerősebb faj sem kerülheti el a pusztulást. Maguk a rómaiak is megéreztek, hogy a szüzesség és az egészséges családi élet lelki kellékei nagyrészt közösek. Ezért a családi szentélyt nem a buja Venusra, hanem a szűz Vesta istennőre bízták.

A keresztény középkor mindenestre távol állott a fajok degenerálódásának vagy kipusztulásának veszedelmétől, bár pusztító háborúk, járványok, vallási és politikai villongások ekkor is sok mély sebet ejtettek a fajok életfáján.

A *renaissance* és az *újkor* gondolkodói új irányban foglalkoznak azzal a gondolattal, hogy az emberi nemet a tökéletesség minél magasabb fokára emeljék. E korban mindinkább elterjedt az a meggyőződés, hogy az emberek születésüknél fogva, örökölt hajlamaik tekintetében mind teljesen egyenlők, egyformán határozatlanok és csupán a nevelés által lesznek különbözőekké. A tökéletesedés kulcsa tehát nem a *generatio*, hanem az *educatio*, a nevelés és közoktatásügy helyes megreformálása. Főleg a *felvilágosodás korában* vált uralkodó eszmévé a *teljes emberi egyenlőség*, amihez csatlakozott a nevelés mindenhatóságába vetett hit. Ebből keletkeztek egyrészt a *szélsőséges demokrácia*, a forradalmi egyenlőség gondolata, másrészt a nagy *pedagógiai reformtörekvések*. A kor gondolkodóit, íróit, államférfiait az a fanatikus meggyőződés hatotta át, hogy csak a nevelési rendszert kell megváltoztatnunk és gyökerestől megváltozik az egész emberiség. *Kant*, e kor leghíresebb bölcselője is szinte elragadtatással hirdeti a nevelés mindenhatóságát. „Az ember semmi más, — mondja, — mint amivé a nevelés által lett. Az educatióban rejlik az emberi természet tökéletességének nagy titka... Valóban megkapó elképzelni is, hogy az emberi természet a nevelés által mindig jobbá lesz ... Ez nyitja meg nekünk a kilátást egy jövőendő boldogabb emberi nem felé.”⁹ Ez az idő volt a nagy pedagógusok (Basedow, Salzmann, Pestalozzi, st.) kora.

Ámde az eredmények nem nagyon igazolták ezt a nagy optimizmust és már a XIX. században éppen az ellenkező véglet, az *átöröklés fatalisztikus hatalmának* eszméje kezdett uralomra jutni.

⁹ Über Pädagogik. Herausgeg. v. Th. Vogt. Langensalza, 1878. §. 7. V. ö. P. Barth: Elemente der Erziehungs- und Unterrichtslehre. J. A. Barth. Leipzig, 1923. 9-10. kiad. 18. kk. 1.

2. A modern átörökléstan.

A múlt század folyamán a bölcselek) közül *Schopenhauer*, a természettudósok részéről pedig *Lamarck* és *Darwin* kezdik mindjobban az átöröklés felé irányítani az érdeklődést. Schopenhauer bőséges történeti példákon igyekszik igazolni az átöröklésnek mindenén átütő erejét. Lamarck) a *szerezett tulajdonságok öröklődésével* magyarázza a fajok fejlődését, viszont Darwin a *kiválasztást* tartja a legfontosabb tényezőnek. A közvéleményben pedig az a felfogás kezdett kialakulni, hogy az ember születésénél, örökölt hajlamainál fogva teljesen és szükségszerűen meghatározott lény. Neveléssel, környezethatással nem, lehet jobb, tökéletesebb embert kialakítani, hanem legfeljebb az átöröklés útján kitenyészteni. Az emberiség egész jövője tehát azon múlik, sikerül-e kedvező módon irányítanunk az átöröklést.

Ámde az átöröklés mibenlétét egyelőre még sűrű homály borította. E homályba először az 50 évvel ezelőtt elhunyt *Mendel* Gergely ágostonrendi szerzetes világított be. őt tekintjük) a modern átörökléstan atyjának. Az ő általa közölt átörökléstan törvények azonban elkerülték kora tudományos világának figyelmét és csak 1900-ban, körülbelül egy időben fedezték fel újra *Correns*, *De Vries* és *Tschermak* a Mendel-féle törvényeket. Az utolsó három évtizedben pedig a biológiai kutatások előterében állott az átöröklésnek sokféle vonatkozásban érdekes problémája.

A modern átörökléstan szerint az élő szervezet összes tulajdonságai bizonyos *diszpozíciókból* fejlődnek ki, amelyek már a megtermékenyült petesejtben, az egyed létezésének első pillanatától fogva megvannak. E diszpozíciók anyagi hordozói az egyes sejtek magjainak *kromoszómái*, illetve az ezekben hipotetikusan felvett *gének*. Minden diszpozíció egy génpáron alapul, amelyből az egyik gén apai, a másik anyai eredetű. Tehát minden egyed kromoszómái, illetve génjei felerészben apai, fele-

részben pedig anyai eredetűek, vagyis mindkét nemnek van jelentősége az át öröklésben.

Ezek az átörökölt hajlamokat hordozó gének alkotják együttesen az egyed *genotípusát*.

Ha e génpárok valamelyikében az egyik és a másik gén különböző módon törekszik meghatározni az egyed bizonyos diszpozícióját (pl. az egyik gén szőke, a másik barna hajszerre diszponál), akkor ez az egyed megjelenési alakjában, a *fenotípusban* többféleképpen nyilvánulhat meg. Lehet az egyik tényező nagyobb átütő erejű, *domináns* és elnyomja kifejlődésében, megnyilvánulásában a másikat, a *recesszívet* (mint előbbi példánkban a barna szín a szőkét). Máskor a megnyilvánuló tulajdonság közép-alakot vesz fel (pl. egyes növényeknél a piros- és fehérvirágúságból rózsaszín lesz). De az is lehet, hogy mindkét tényező mozaikszerűen érvényesül (pl. a tarka tehénél). Az egyes gének azonban az átöröklésnél nem olvadnak össze, hanem önállóságukat megtartva öröklődnek tovább. A fenotípusban meg nem nyilvánuló, recesszív gén tehát éppúgy megvan az egyed átöröklési anyagában, mint a domináns gén, vagyis szintén öröklődhet és valamelyik utód fenotípusában megjelenhet. Valamely recesszív gén azonban a fenotípusban csak akkor jelentkezik, ha a párja is recesszív.

A génpárokat alkotó két gén az ivarsejtekben ezeknek utolsó, *redukciós osztódása* alkalmával elválik egymástól. Az egyik gén az osztódással keletkező egyik sejtbe, a másik gén pedig a másikba jut, vagyis a kromoszómaállomány megfelelődik és a keletkezett sejtekben már csak az átöröklési anyag fele van meg. Hogy azután az egyes génpárokból melyik gén melyik sejtbe kerül, az teljesen a ki nem számítható véletlennek múlik. E redukciós osztódáskor keletkezett érett ivarsejtek további osztódásra már képtelenek és hamarosan el is pusztulnak, ha csak egy másnemű érett ivarsejttel egyesülve kromoszómaállományukat ki nem egészítik. Az így megtermékenyült sejt újra osztódásnak indul és új egyedde fejlődik. Ebbe az új egyedbe azonban csak

olyan gének, illetve diszpozíciók kerülhetnek, amelyek már elődeikben megvoltak.

Az átöröklés menetének megállapítását azonban egyes körülmények olykor erősen bonyolulttá teszik, így az egyes tulajdonságok kifejlődéséhez sokszor nem egyetlen diszpozíció, illetve génpár, hanem a diszpozíciók nagyobb számának találkozása szükséges. Olykor előfordul az ú. n. *dominanciacsere* is, amikor az előbb recesszív tényező válik dominánssá. Ritkán bekövetkezhet a *mutáció* vagy *idiovariáció* is, amikor az egyén átöröklési anyagában az elődöké-
ből nem magyarázható változás áll be.

Mindezek alapján lehetséges többé-kevésbé valószínű prognózis az utódok örökölt hajlamaira vonatkozólag, arra azonban nincs kilátásunk, hogy e téren valaha teljes exaktságot érhessünk el.

Külön hangsúlyoznunk kell azonban, hogy mindig csak diszpozíciót, kifejlesztésre szoruló hajlamot öröklünk, nem pedig kész tulajdonságokat, kifejlett jellemet. A kifejlett egyén részint az *örökölt hajlamok*, részint a *fejlesztő tényezők*, nevelés, gyakorlás, környezethatás eredője és ez utóbbi tényezőkkel sokban pótolhatjuk a kedvezőtlen hajlamokat. Egyrészt tehát igaz, hogy nem teljesen meghatározatlan nyersanyagként jövünk a világra, hanem létünk első percétől kezdve már bizonyos egyéni meghatározottságokkal rendelkezünk és ezért nem lehet minden ember egyformán bármivé. Másrészt azonban igaz az is, hogy az örökölt hajlamok kifejlődésében jelentős szerepe van külső tényezőknek is. Végül pedig ezek az örökölt, illetve szerzett sajátságok erősen befolyásolhatják ugyan akaratunkat, megkönnyíthetik vagy megnehezíthetik valamelyik irányban döntésünket, de nem határozzák meg cselekedeteinket változatlan szükségképiséggel, hanem mindig jut szerepe a szabadságnak. Végeredményben tehát soha senki életének nem adhatjuk meg előre pontos horoszkópját, még átöröklési anyagának teljes ismeretében sem.

Sokat vitatott és gyakorlatilag is igen fontos kérdés, vajjon az egyén *szerzett tulajdonságai* örök-

lődnek-e, módosítják-e genotípusát? E kérdésre a *neo-darwinisták* *Weismannal* élükön határozott nemmel felelnek és minden módosulást tisztán kiválasztással iparkodnak magyarázni. Ezzel szemben a *neolamarckisták* *Kammerer* vezérletével egy sereg olyan ténytet mutatnak fel, amelyek inkább a szerzett tulajdonságok öröklődése mellett bizonyítanak. E kérdés eldöntése nagy óvatosságot igényel, mert vele kapcsolatban gyakran találkozunk nemcsak tudományos, hanem világnézeti, társadalmi és politikai gyökerű elfogultsággal is. Egyelőre még nem tekinthetjük e problémát teljesen megoldottnak. Annyi azonban már bizonyosnak látszik, hogy e kérdést nem lehet egyszerű igennel vagy nemmel eldönteni. A külső hatások között bizonyára vannak olyanok, melyek csupán az egyén fenotípusát változtatják, de nem öröklődnek tovább, lehetségesek azonban olyan környezethatások is, melyek módosítják az átöröklési anyagot. Ugyanígy az átöröklési anyagban is lehetnek erősen stabil tényezők, melyeket külső hatások már nem képesek módosítani és lehetnek labilis tényezők, melyek bizonyos hatásokra módosulnak. Azt is figyelembe kell vennünk, hogy valamely állatfajnál tapasztalt átöröklési tényeket nem lehet minden további nélkül átvinni a többi fajokra és az emberre is. Amint a feldarabolt ember testrészei nem nőnek ki teljes egyedde a szétvagdalt gilisztához hasonlóan, ugyanígy az átöröklés terén is lényeges különbség lehet az egyes fajok között. Sőt az sem lehetetlen, hogy az egyes emberfajok is különböznek e tekintetben egymástól és pl. a primitív emberfajok nagyobb változásra képesek, mint a fejlettség magasabb fokán állók.

Két dolgot azonban a számottevő biológusok egybehangzóan elismernek. Egyrészt ugyanis el kell ismernünk, hogy bizonyos külső hatások képesek *csiraromboló hatást* kifejteni, vagyis az átöröklési anyagot degenerálni. Ilyen hatása lehet az embernél legalábbis nagy valószínűség szerint az alkoholnak, az ólom-, higany-, foszformérgezéseknek, rádium- és

röntgensugaraknak, egyes abortív szereknek stb.¹⁰ Másrészt az is tagadhatatlan, hogy nem ismerünk semmi olyan külső hatást, mellyel a beteg, dégénérait átöröklési anyagot megjavíthatnók vagy általában a genotípust tökéletesíthetnők. Tehát bármilyen intenzív sport, testi nevelés vagy szellemi képzés legfeljebb az egyén fenotípusát javíthatja, átöröklési anyagára, utódainak öröklődő diszpozíciójára azonban teljesen hatástalan.

Csak egyetlen módot ismerünk, mellyel sikerülhet a beteges hajlamoknak az átöröklési anyagból való kiküszöbölése és a faj egészségének megjavítása. Ez a *kiválasztás*, az elődöknek az utódok szempontjából való olyan összeválogatása, hogy minél nagyobb valószínűséggel kiküszöbölődjenek a beteges átöröklési anyag és felhalmozódjanak az értékes hajlamok. És a modern eugenika valóban egyedül ettől a szelekciótól várja az egész emberiség tökéletesedését. A kultúrnépek sorsa a fajbiológusok szerint azon múlik, vajjon sikerül-e a kedvező kiválasztást biztosítani, avagy kedvezőtlen antiszelekció útján degenerálódnak az uralkodó fajok.

Lássuk azonban, milyen a mai kultúrnépek helyzete a szelekció szempontjából.

3. Az eugenika mai állása.

Az újkor felvilágosodásának egyik vívmánya a *demokrácia*, a *liberalizmus* és *individualizmus*, melyek minden ember számára szabad versenyt nyitottak bármilyen érvényesüléshez és az eszközökben is tág választási szabadságot engedtek. Ezzel megindult az egyének, családok és népek mindjobban kiélesedő küzdelme a pénz, a hatalom és a dicsőség után. A kultúra és a civilizáció fejlődése a puszta lét fentartását úgyszólván mindenkinek biztosította, a küzdelem tehát nem a puszta lét, hanem a

¹⁰ V. ö. Baur-Fischer-Lenz: Menschliche Erblchkeitslehre. 2. kiad. Lehmann, München, 1923. 305. kk. 1.

jobb, a magasabbrendűnek tartott lét után folyik. Ez jellemzi a XIX. század, de még inkább a XX. század szociális mozgalmait. Napjainkat egyenest a *rekordteljesítmények korának* mondhatjuk. A múltban mégis csak volt a munkának bizonyos maximuma, mely az ambíciókat megnyugtatta, a kielégítő életfeltételeket biztosította. A mai életverseny azonban a munkateljesítménynek csak bizonyos minimumát ismeri, mely a szűkös létminimumot biztosítja. Aki ennél többet akar, a szürke tömegből kiemelkedni igyekszik, annak a többiekkel versenyre kell kelnie, ahol aztán már nincs megállás, nincs felső határ, mert mind többen és mind nagyobb erőfeszítéssel állnak a versenybe. Az érvényesül, aki valamilyen rekordot ér el és addig érvényesül, amíg e rekordot tartja. Itt tehát nincs felső határ, nincs végső cél, nincs pihenés, mert nyomunkban a többi versenyzők hatalmas tömege és kíméletlenül leszorítanak, ha csak egy percre is megállunk körültekinteni, nyugodt lélekzetet venni. A modern rekordmunkás számára csak alsó határ van: ennél többet, de ezen felül amennyit csak bírok. Tovább, tovább, minden idegünkkel, minden izmunk végső megfeszítésével, minden energiánk teljes kihasználásával! Mindenki féltékenyen, aggódva figyeli a másik tempóját és ha érzi, hogy lemarad, átvág egy speciális irányba, ahol kevesebb a vetélytárs, jobb a kilátás. Így végül is érvényesül, vagy agyonhajszolt szívvel, neuraszthéniás idegekkel testben, lélekben kimerülve dől ki a versenyzők sorából. A futballmérkőzések és az atlétikai viadalok gyilkos hajszájához hasonlít korunk élete. Aki bírja a tempót, az élre tör és boldogul. A lemaradottak, a munkanélküliek vagy a létminimumon küzdők pedig elégületlenül lázonganak vagy, amit kvalitásukkal nem tudnak elérni, kvantitásukkal, minél nagyobb tömegekbe való szervezkedésükkel próbálják kierőszakolni. Az élen törtetők között viszont annál kevesebb a szolidaritás, az összetartás.

Ez jellemzi elsősorban az amerikai szellemet, de ma már ez az *amerikanizálódás* kiterjedt az összes kultúrnépekre a politikai és gazdasági életben, a tudományok és művészetek terén egyaránt.

Első tekintetre úgy látszik, hogy ez az a kívánatos, éles kiválasztás, amitől az eugenika is az emberi faj tökéletesedését várja. És valóban sok szempontból értékes társadalmi szelekciót is végez ez az általános törtetés. Nagy mértékben kiválasztja a tehetséges, törekvő, munkabíró egyéneket, fokozza az ambíciót, munkakedvet, előmozdítja a kultúra fejlődését. Emellett azonban ez a kíméletlen verseny kifejleszt számos olyan eszközt, amivel az állértékek könnyen háttérbe szorítják a valódi értékeket. Az erők hiányát gyakran pótolják hatalmas összekötetésekkel, jogosulatlan protekciókkal, jellemtelen alkalmazkodással, ügyes önreklámmal, kíméletlen intrikával, a kiválóbbak elgáncsolásával, olykor kisebb-nagyobb szélhámoszággal. Soha nem volt annyi nagyhangú, csak látszatra tekintő, de értéktelen, silány reklámmunka, soha olyan méretű protekcióhajhászás, mint napjainkban. Sokszor az igazi érték, a korrektebb eljárás, a nagyobb önkritika, a szerényebb, önérzetesebb, gerincesebb magatartás, egyenes, őszinte jellem inkább hátrányt, mint előnyt jelent e versenyben. Amellett e törtetés motívumai sem mindig a legnemesebbek. Sokszor a látszólag ideális törekvés mögött is kíméletlen önzés, nagy adag materializmus, nyers élvezetvágy, az örök értékek helyett a múltó javak túlzott szeretete húzódik meg, amik szintén jórészt a fölvilágosodás századainak termékei a liberalizmus szabad versenyével együtt.

De ezen erkölcsi rombolás mellett szörnyű pusztítást visz véghez ez a féktelen verseny a biológiai értékekben, az értékes átöröklési anyagban is. Hiszen természetes, hogy a versenyző igyekszik magától minden nélkülözhető terhet eldobni, minél szabadabban mozogni. Már pedig mit érezhet a modern rekordmunkás nagyobb tehernek, gátlóbb akadálynak, mint éppen a családot, a gyermeket. Még a há-

zasság olykor előnyös lehet, amennyiben a születésnél fogva nélkülözött vagyonhoz, összeköttetéshez juttathat, de a gyermek mindenképpen csak akadály, kiből legfeljebb egyet-kettőt vállal a törtető modern ember, hogy azok majd tőle az iramot átvegyék és a család gazdasági vagy társadalmi emelkedését tovább folytassák. De inkább pusztuljon ki a család, mint hogy a már egyszer elért életszínvonalról lemaradjon, visszasüllyedjen!

És valóban, a múlt század vége óta Európa, valamint Észak-Amerika államaiban a *szaporodás folytonosan csökken*, sőt az utolsó években szinte katasztrofálisan zuhan. Pl. Németországban az 1000 lakosra évenként eső élveszületések száma 1874 óta 10 évenként a következőképpen alakult:

1874	1884	1894	1904	1914	1924 és 1932
40.1	37.2	35.9	34.0	26.6	20.5 15.1

Mivel pedig a népesség létszámának fentartásához 1000 lakosra évenként kb. 17.4 születésnek kell esnie,¹¹ az utolsó adat már nem szaporodást, hanem határozott fogyást jelent.

És általában minél műveltebb valamely nép, rendszerint annál inkább csökken a szaporodása, mert annál nagyobb a verseny, annál jobban érzik a gyermeknevelés terhét és jobban ki tudják használni a gyermektelenség előnyeit. Hiszen a nagyobb-fokú iskoláztatás hosszabb ideig tartó, nagyobb költséget és gondot jelent. A nagyobb műveltség fokozza az igényeket a szülőknél és gyermekekben egyaránt. Amellett a kultúra elősegíti a falusi népességnek a városokba tódulását, ahol nagyobb a verseny és kisebb a szaporodás. Ebből érthető, hogy a *műveltséggel csaknem párhuzamosan csökken a szaporodás*. Ezt igazolják az alábbi számok, melyek az 1000 lakosra eső születést jelzik az 1929. évi adatok alapján.

¹¹ Lenz: I. m. 139 k. 1.

Svédország	15'2	Csehszlovákia	22'4
Nagybritannia	16'7	Hollandia	22'8
Ausztria	16'7	Kanada	24'0
Svájc	17'0	Magyarország	25'1
Norvégia	17'7	Olaszország	25'2
Franciaország	17'7	Spanyolország	28'8
Németország	17'9	Bulgária	30'1
Belgium	18'2	Lengyelország	32'3
Dánia	18'6	Portugália	32'3
Északamerikai		Japán	32'7
Egyesült Államok	18'9	Románia	34'3
Ausztrália	20'3	Oroszország (1926)	44'2

És e számok azóta bizonyára még nagyobb eltolódást mutatnak a műveltebb államok hátrányára. Pl. 1932-ben Németországban már csak 151 volt a születési szám, míg Japánban 32'9. Ebből látható, hogy a modern kultúrát megteremtő nagy, művelt, tehetséges fajokat már a halál, a pusztulás réme fenyegeti.

E pusztulás pedig első sorban a népek legműveltebb, legtehetségesebb *vezető osztályait* érinti, ahol már évtizedek óta átlag jóval kevesebb gyermek van családonként, mint amennyi a faj fenmaradásához szükséges. Ehhez ugyanis családonként átlag kb. 31 születésnek kell esnie.¹² Ez pedig a mai kultúrnépek legtöbbjénél legfeljebb az alsóbb néposztályokba α található.

Az 1911. évi angol népszámlálás adatai alapján Stevenson szerint egy-egy házasságra esett

	született gyermek	Életben maradt gyermek
a felső osztályban és felső középosztályban	1.9	1.68
az alsó középosztályban	2.41	2.05
a tanult munkásoknál	2.79	2.32
a félig tanult munkásoknál	2.87	2.37
a tanulatlan munkásoknál	3.37	2.68

¹² Lenz: I. m. 139 k. 1.

Bajorországban 1916-ban, Lenz szerint, az állami tisztviselők gyermekei közül egy tisztviselőre esett átlag

főtisztviselőknél	1.5
középfokú tisztviselőknél	2.0
alsófokú tisztviselőknél	2.7

Poroszországban 1912-ben egy-egy házasságkötésre eső születések száma, Lenz szerint, a következőképpen oszlik meg:

katonatiszteknel, főtisztviselőknél, szabad pályán levőknél (ügyvédek, orvosok stb.)	2.0
képzett technikai és kereskedelmi alkalmazottaknál	2.5
iparossegédeknel	2.9
szaképzettség nélküli gyári munkásoknál	4.1
napszámosoknál és földműveseknél	5.2

A hazai viszonyokról hasonló adatok nem állnak rendelkezésemre, de alig férhet hozzá kétség, hogy a helyzet nálunk sem sokkal kedvezőbb.

A felsőbb osztályoknak ez a pusztulása *nem szükségképeni*, nem valamilyen biológiai tényezők elkerülhetetlen következménye, *nem természetes terméketlenség*. Természet szerint a felsőbb osztályok családjai is képesek volnának ugyanannyi gyermeket a világra hozni, amennyit az alsóbb rétegekbe tartozó családok. Hiszen vannak a legműveltebb családok között is olyanok, kik igen sok gyermekkel dicsekedhetnek, amint természetesen vannak csekély műveltségű családok között is terméketlenek. Nagy tévedés volna tehát a fenti statisztikai átlag alapján a gyermekek számából visszakövetkeztetni az egyes családok vagy népek műveltségére. Sőt, ahol a több gyermek sem akadályozza a magasabb műveltségig való felemelkedést, az egyenest az illető család vagy nép nagyobb szellemi rátermettségére, kiválóbb tehetségére mutat. Egyébként még a múlt század közepe táján sem volt csekélyebb a szaporodás a

felsőbb néposztályokban, mint az alsóbb rétegekben. Nem volt ritka a 8-10 gyermek a művelt, jómódú családokban sem, sőt a csekélyebb gyermekhalandóság miatt egyenest kedvezőbb volt a felsőbb rétegek szaporodása. Ezt mutatják Eubin és Westergaard számításai,¹³ kik szerint még 1880-ban Kopenhágában a szaporodás az egyes néposztályok között az alábbiak szerint oszlott meg:

Ha felső néposztályban a gyermekek számát 100-nak vesszük, akkor volt

a felső osztályban	100
a középosztályban	98
az alkalmazottaknál	87
a munkásoknál	104 gyermek.

De már az 1901-ben megismételt hasonló vizsgálat ugyanitt lényegesen kisebb szaporodást talált a felsőbb néposztályokban, mint az alsókban.¹⁴

Vannak ugyan a magasabb kultúrának olyan járuléka is, melyek, bár nem biológiai, de *társadalmi és gazdasági okokból* bizonyos mértékig szinte elkerülhetetlenül csökkentik a szaporodást.¹⁵ A magasabb kultúrával *a tanulmányi idő* lényegesen megnövekszik, illetve későbbre esik az életben való elhelyezkedés ideje. Ezzel együtt hosszú évekkel eltolódik a *családalapítás lehetősége* az utódok szempontjából éppen legkedvezőbb korban. Sőt a mindjobban eltolódó házasság nagyon sokszor végleg elmarad. Azonkívül a késői házasság mellett nagyobb mértékben szaporodnak az utódok számát és egészségét veszélyeztető bajok (alkoholizmus, vérbaj, nemi betegségek). Végül pedig a későbbi házasodással nagyobb időközökben következnek egymás után

¹³ Rubin und Westergaard: Statistik der Ehen, Jena, 1890. V. ö. Lenz: I. m. 153 k. 1.

¹⁴ Westergaard: Zur Bevölkerungsfrage in der Neuzeit. Arohiv für Rassen- und Gesellschaftsbiologie, 1906, 367 l.

¹⁵ V. ö. Somogyi: A kultúrfölény problémája. Magyar Paedagogia, 1931. 9-10. sz.

az egyes nemzedékek, ami szintén károsan befolyásolja a szaporodást.

A szaporodásnak ezen alig elkerülhető csökkenéséért azonban a kultúra kárpótolna a halandóság csökkenésével, úgyhogy még a legmagasabb műveltség mellett is igen bőséges lehetne a szaporodás. *A szaporodás veszedelmes csökkenését nem maga a kultúra, a jólét, a vagyon okozza, hanem az utánuk való féktelen törtetés, a túlhajtott kultúra.* E túlzott törtetésnek következménye, hogy a felsőbb néposztályokban veszedelmes torlódás áll elő, ami már a főiskolákon és egyetemeken is aggasztó mértékben jelentkezik. Emiatt mind nehezebb a magasabb életpályákon az elhelyezkedés, csökken a kereset, nehezebbé válik a családalapítás és a gyermeknevelés.

A társadalmi versengés a társadalmi érvényesülés vágya nehezen egyeztethető össze sok gyermek felnevelésével. Kevesebb gyermek mellett könnyebb a fényes lakás, elegáns ruházkodás, előkelő vendégeskedés. A gyermekek taníttatására is aránylag több pénz fordítható és könnyebben elkerülhető az utódok társadalmi süllyedése, amitől a legtöbb szülő jobban retteg, mint a család kihalásától. A felfelé törtető szülőket sokkal inkább vonzza az a vágy, hogy a maguk egykékjét majdan előkelő állásban lásák, mint hogy nagyszámú, de esetleg szerényebb helyzetben lévő utódok körében fejezzék be életüket.

A gazdasági versengés, a vagyon imádata szintén elsősorban a magasabb, vagyonosabb társadalmi osztályok szaporodását csökkenti. Statisztikailag igazolható, hogy az átlagos gyermekszám annál kisebb, minél kedvezőbb az illető társadalmi réteg anyagi helyzete.¹⁸ Hiszen annál nagyobbak azok az előnyök is, melyek a gyermekek kisebb számával járnak. Minden újabb gyermek tetemes költségtöbbletet jelent a szülőknek és a várható örökség tekintélyes hányadával rövidíti meg testvéreit. Egyetlen örökös esetén ennek házasságával csak gyarapodik a családi

¹⁶ V. ö. Lenz: I. m, 143 kk. 1.

vagyon, ami legfőbb vágya a földi javak bálványozóinak. Egy második gyermeket inkább csak netán szükséges tartalékként vállalnak, de egy harmadik gyermek nemkívánt születését már szinte a legsúlyosabb természeti csapásként fogadják. Hogy nem csupán a gazdasági ínség végső nyomására csökkent a szaporodás, mutatja az is, hogy az egyes kultúrállamok évenként még most is milliárdokat költenek alkoholra, dohányra és egyéb, könnyen nélkülözhető luxuscikkre, amely összeg csekély hányadából a gyermekek százezreit lehetne felnevelni.

Sokszor mindenképpen indokolt, nemes intenció, a nagyobb felelősségérzet készíteti a szülőket gyermekeik számának korlátozására, amennyiben a legszükségesebb anyagi eszközök híján nem akarják őket végső nyomornak, pusztulásnak kitenni, avagy öröklődő családi betegségüktől akarják utódaikat megkímélni. De ez a fokozott felelősségérzet is nagyobb mértékben van meg az intelligensebb, műveltebb szülőknél, tehát szintén a felsőbb osztályok szaporodását csökkenti nagyobb arányban.

Mindezek az okok annál kevésbé szerepelnek, minél mélyebb társadalmi rétegeig szállunk alá. A gyermekek neveltetése sokkal hamarabb befejeződik, az utódok előbb elhelyezkednek az életben, hamarabb alapítanak családot, kevesebben maradnak végleg házasság nélkül. Az alsóbb rétegekben a túlzott felfelé törtetés is kevésbé korlátozza az utódok számát, még pedig annál kevésbé, minél csekélyebb a tehetség és az ambíció az illető családban. A felelősségérzet is csökkent az utódokkal szemben, azok jövőjének sorsa kevésbé szerepel gátló motívumként.

Főleg nem szerepelnek hasonló erkölcsi vagy társadalmi gátló tényezők a *legalsó rétegnek*, a *legselejtesebb emberanyagnak* a szaporodásánál, amelynek a testileg, szellemileg nyomorékok, gyengeelméjűek, csavargók, habituális bűnözők. Ezek kikapcsolódnak a szabad versenyből, ambícióik nincsenek, felelősségérzet sem gátolja őket az utódok létrehozásánál, nem törődnek vele, hogy kik és ho-

gyan fogják felnevelni, eltartani azokat, amint legtöbbször szintén nem részesült hasonló gondoskodásban szülei részéről. Ezek szaporodását, épügy, mint azelőtt, most is úgyszólván csak a természet korlátozza. Ámde ez a természetes korlátozás is csökken a kultúra emelkedésével, az orvostudomány és a szociális intézmények fejlődésével. Tehát a kultúra fejlődése, a műveltség terjedése egyrészt az értékes néprétegek szaporodását hátrányosan befolyásolja, másrészt a legkevésbé kívánatos, selejtes elemek szaporodását inkább elősegíti.

Hogy az egyes tényezők milyen arányban szerepelnek a szaporodás csökkenésénél, azt Lenz az 1927. évi németországi adatok alapján a következő hozzávetőleges számokban állapítja meg:¹⁷

egy nőre

életében eső

lehető legmagasabb születésszám	20
csökkenés a házasság késése miatt	5
„ a házasság végleges elmaradása miatt	3
csökkenés nemi betegségek miatt	2.5
egyéb nem szándékos okokból.....	1.5
„ szándékos korlátozás miatt.....	6
az összes csökkenés	18
tényleges születésszám (1927).....	2.2

Mindez évenként 10 milliós csökkenést jelent Németországban a születések számánál.

Amint látjuk, a születések megfogyatkozásának legfőbb oka a *szándékos korlátozás* és bizonyára még nagyobb lenne e tényező szerepe, ha a többi, nem szándékos okok csökkennének. Hiszen a házasság halogatásának vagy végleges mellőzésének is legtöbbször éppen a gyermekáldástól való húzódozás az oka. A nemi betegségek csökkenése esetén is ennek helyében bizonyára emelkednék a szándékos korlátozás. Ha tehát minden egyéb szaporodáscsökkentő

¹⁷ Lenz: I. m. 154 k. 1.

okot ki is tudnánk küszöbölni, csak bizonyos hányaddal emelkednék a szaporodás egyedül a szándékos korlátozás miatt. És az így meg nem születettek évi sokmilliós hekatombái mellett szinte eltölpül a borzalmas világháború oly sokat siratott áldozatainak száma. A modern kultúrnépek tehát, épúgy, mint a görög és rómaiak szándékos öngyilkossággal pusztítják saját életfájukat.

Ha minden ember születésénél fogva egyforma lenne, vagyis ugyanazt az átöröklési anyagot hordozná, akkor a szaporodásnak ez a csökkenése legfeljebb csak az egyes népek katonai és adóalanyának megfogyatkozását jelentené, ami olykor, átmenetileg, gazdasági szempontból esetleg előnyt is jelenthetne. Ámde, az emberek örökölt hajlamaik, tehetségeik szempontjából nagyon is különbözőek. Ezért a szaporodás mennyiségi csökkenésénél sokkal nagyobb és pótolhatatlanabb a *minőségi veszteség*. Hiszen láttuk, hogy a pusztulás első sorban a legtehetségesebb népeket, illetve legértékesebb, vezető rétegeket, tehát a legkívánatosabb átöröklési anyagot érinti, ami selejtesebb anyaggal már nehezen pótolható. Régebben, mikor még lassabban, nehezebben ment az alsóbb néposztályokból a felsőbbekbe való előrejutás, az alsóbb néposztály is igen sok értékes átöröklési anyagot tartalmazott. Ez volt az a hatalmas rezervoár, melyből a kihalt tehetséges családok pótolhatók voltak. Ámde a mai túlméretezett felfelé törtetésben e tehetségtartalék rohamosan fogy, a tehetségesebb elemek mindnagyobb mértékben kiválasztódnak a magasabb osztályokba és ezzel a pusztulásra, így azután az alsóbb társadalmi rétegekben mind selejtesebb emberanyag marad vissza, ezek szaporodnak nagyobb mértékben, míg a vezető rétegnek, a kultúra fenntartóinak és fejlesztőinek szaporodása lényegesen amazoké alatt marad. Ez azután az emberiség összetételében lényeges eltolódást idéz elő a kedvezőtlen irányban. Hogy mily rohamos ez az eltolódás, mutatják Lenznek alábbi számításai:¹⁸

¹⁸Lenz: I. m. 8 l.

Tegyük fel, hogy valamely összlakosság két csoportból A) és B)-ből áll. Az A) csoportban minden házaspárnak átlag 33 évenként 3 gyermeke jut továbbszaporodáshoz, míg a B) csoportban 25 évenként 4 gyermek. Akkor a kezdetben egyenlő két csoport számaránya idővel a következőképpen alakul:

0 év múlva	50 %	50 %
100 év múlva	17.5 ³ / ₄	82.5%
300 év múlva	0.9%	99.1%

Vagyis néhány évszázad alatt az A) csoport csaknem teljesen eltűnik a B) csoport mellett. Tehát a mai, szabad versenyen alapuló társadalmi szelekció eugenikailag a legveszedelmesebb antiszelekció. A vezető népek és néposztályok helyét elfoglalják a mai alsóbbrendűek és ezzel együtt az egész emberi kultúra is eltolódik, talán alacsonyabb, de mindenestre más irányba.

Arra ugyanis, mint említettük, nincs semmi eszünk, hogy a selejtesebb átöröklési anyagot valamilyen külső hatással megjavítsuk. Az a vigaszunk sem lehet, hogy az önmagát gyilkoló népréteg helyébe talán kevésbé tehetséges, de erkölcsösebb rétegek kerülnek. Nem valószínű, hogy az alsóbb rétegek örökölt erkölcsi hajlamai jobbak lennének. Természetűbb szaporodásuk sem mindig magasabb erkölcsi vagy társadalmi motívumokból fakad, hanem inkább abból, hogy még kevesebbet ettek a jó és gonosz tudásának fájáról. Sőt sokszor csak a nagyobb könnyelműségnek, a korlátoltságnak vagy az önuralom hiányának következménye a nagyobb szaporodás, ami azután ezeket a nem épen értékes hajlamokat örökíti tovább.

A pusztulásnak e veszedelmét a kultúrnépek már évtizedek óta felismerték és különféle módon próbálnak ellene küzdeni. Az eszközök nagy része ugyanaz, amivel már a rómaiak is kísérleteztek. Ma is a legtöbb kultúrállamban adókedvezményekkel, családi pótlékokkal, születési segélyekkel és jutalmakkal

iparkodnak a többgyermekes családok terhein könnyíteni. E kiadások fedezésére sok államban bevezették az agglégényadót és a gyermektelen házások különadóját, megreformálták az örökösödési adót, sőt több javaslat merült fel az örökösödési jog gyökeres megreformálására is. Iparkodnak továbbá különféle telepítésekkel meggátolni a városokba özönlést és egészségesebb szociális és társadalmi berendezkedésekkel elősegíteni a házasságkötést. Az Egyház, az állam és különböző társadalmi egyesületek hatalmas propagandával küzdenek a faj pusztulása ellen. Az anya-, csecsemő- és gyermekvédelmet erősen kifejlesztik. Ezek a mozgalmak azonban inkább csak a *menyiségi szaporodást* próbálják előmozdítani, ezt is — mint láttuk — nem kielégítő eredménnyel. A rossz példa láttára az alsóbb rétegekben is mind mélyebbre rágja magát a fajpusztító vész. Hogyan is fogadna el a nép vezetést olyan irányban, amelyet vezetői is óvatosan kerülnek? Az anyagi kedvezmények sem olyan jelentékenyek, hogy számottevően enyhítenék a gyermeknevelés anyagi terheit. Radikálisabb reformok pedig nem igen várhatók addig, míg a nép vezetőosztálya, törvényhozói is a legkevésbé szaporodó réteghez tartoznak. Egyébként sem nagyon remélhető a pusztulás elkerülése akkor, ha már az állam kénytelen szinte teljes anyagi kárpótlással megvásárolni a szülőktől a gyermekeket.

A *minőségi szaporodás*, a degenerálódás megakadályozása érdekében csak újabban történtek bizonyos lépések. E kérdéssel azonban ma még a kultúr-államok vezető, törvényhozó rétege sincs eléggé tisztában. Hiányzik a kellő fajbiológiai műveltség még az intelligens körökben is. Itt tehát elsősorban propagandára, tudományos és népszerű felvilágosító munkára van szükség. E célból már számos kultúr-államban tekintélyes egyesületek alakultak. Sürgetik a nép vezetőinek, az orvosoknak, papoknak, tanítóknak alaposabb fajbiológiai kiképzését, általában e tudománynak az iskolai tantervben való nagyobb érvényesülését. A sajtó pedig hatalmas arányokban propagálja az eugenika irodalmát.

A gyakorlati megvalósítás terén kétféle út kínálkozik, a *pozitív* és a *negatív eugenika*. Az előbbi az értékes átöröklési anyagnak minél nagyobb szaporodását iparkodik előmozdítani, az utóbbi pedig a beteges, dégenérait átöröklési anyagot törekszik a szaporodásból lehetőleg kiküszöbölni. E célt szolgálják a sok helyen már felállított házassági tanácsadók, a házasságot megelőző orvosi vizsgálat, a fajegészségi bizonyítvány és különböző eugenikai házassági akadályok. Az Egyesült Államok tekintélyes részében, valamint Svédországban, Norvégiában, Dániában és Mexikóban már fennállnak eugenikai házassági tilalmak.

Idáig azonban ezek a kvalitatív eugenikai mozgalmak sem jártak kielégítő eredménnyel. Erre mutat az is, hogy éppen Németország, ahol a világháború óta a legintenzívebb eugenikai propaganda folyik, ma már vezet az elnéptelenedés terén, még pedig nyilván nem az értékesebb átöröklési anyag javára. De hiszen a házassági tanácsadó állomásokon is elsősorban a fogamzás meggátlását tanítják, amit azután beteg és egészséges házások egyaránt igénybe vesznek. Már pedig mit ér a legegészségesebb egyének házassága is, ha gyermektelen vagy egykés marad. A mennyiségi szaporodás javulása nélkül a minőségi javulásra sincs sok remény. Viszont a mennyiségi szaporodás emelkedése csak akkor várható, ha erre éppen a vezető rétegek adnak jó példát, vagyis ha éppen a jobb minőségénél kezd javulni a mennyiség. *Tehát a faj eugenikai megújulásának mindenképpen a vezető osztályoknál kellene megindulnia.* Ámde, mint kifejtettük, itt szerepel a legtöbb gátló tényező, itt a legnehezebb eredményt elérni. Ezért a fajbiológusok egy része az ellenkező végén akarja a dolgot megragadni és a negatív eugenika érdekében a legselejtebb elemeket akarja a szaporodásból kiküszöbölni a legdrasztikusabb eszközök árán is.

Legegyszerűbb, legolcsóbb, amellet a legbiztosabb és leghumánusabb eljárásnak tartják e célból

a *sterilizációt*, vagyis a fajegészség szempontjából veszedelmes egyéneknek orvosi műtéttel való terméketlenítését. Ez férfiaknál az ú. n. *vasektomia* útján, vagyis az érett ivarsejteket elvezető vékony csővecske (vas deferens) átvágásával történik, ami által az ivarsejtek nem távozhatnak a szervezetből. A prostata és a Cowper-mirigyek váladékai azonban továbbra is rendesen kiürülhetnek, úgyhogy az egyén nemi élete látszólag semmi változást sem szenved, termékenyítő képessége azonban megszűnik. Az egész operáció néhány percig tartó, fájdalommentes műtét. Nőknél hasonló eljárás a *salpingektomia*, vagyis a petevezeték (tuba) átvágása. Ez már kissé súlyosabb műtét, mivel a hasüreget is meg kell nyitni.

A nyomorékok, elmebetegek és habituális bűnözők sterilizálása érdekében már a múlt század végén erős propaganda indult meg főleg *Amerikában*. Századunk első éveitől kezdve egyes amerikai államok egymás után hozták törvénybe az eugenikai sterilizációt. 1928-ban már 23 amerikai államban volt érvényben ilyen törvény és 1930 január 1-ig összesen 10.833 férfit és nőt sterilizáltak az állami elmeorvosintézetekben, illetve börtönökben.¹⁹ 1928 óta a kanadai *Alberta* tartományban is van sterilizációs törvény. Európában *Dánia* és ez év január 1-én *Németország* léptettek életbe hasonló törvényt, több országban pedig máris erős agitáció folyik ilyen törvény érdekében, úgyhogy ma már szinte divatos problémává lett e kérdés.

Számos fajbiológust azonban még a sterilizáció sem elégíti ki, hanem bevezetni kívánják a *mesterséges abortus eugenikai indikációját*. Ezért követelik, hogy töröljék 'el azt a büntetőjogi védelmet, amelyben a méhmagzat elhajtását minden modern büntetőjog részesíti. Sőt egyesek az *euthanasiát*, a rosszul sikerült gyermekeknek fájdalom nélküli elpusztítását is kívánatosnak tartják az eugenika érdekében, nehogy e nyomorékok a később várható egészséges

¹⁹ V. ö. Lenz: I. m. 270 k. 1.

gyermek meg születésének, felnevelésének és az életben való elhelyezkedésének útjában álljanak, így közeledünk talán kissé humánusabb, de mind határozottabb formában a klasszikus ókor Taigetosa-hoz. De ha az ókor Taigetosa nem mentette meg a kor kultúrnépeit a pusztulástól, nagyon kérdéses, hogy a modern Taigetos alkalmasabb eszköze lesz-e.

4. Etikai megvilágítás.

Az életet hordozó, életet továbbadó protoplazma a legnagyobb érték, a legdrágább kincs, a legszentebb misztériumok egyike, amitől generációk boldogsága vagy boldogtalansága függ. Minden szülő ezáltal adja gyermekének a legértékesebbet, amit adhat, saját énjének, hajlamainak egy részét, amit elődeitől örökölt és amit egy általa kiválasztott és szeretett lénynek hasonlóan becses örökségével kiegészítve, küld tovább az élet folyton megújuló áramlatába.

Ezért az eugenika célja: a testben, lélekbe a egészségesebb, erőteljesebb jövő generáció létrehozása, a fajnak nemcsak mennyiségi, hanem minőségileg is minél kedvezőbb szaporodása, a legszebb, legdicséretreméltóbb célok egyike. E *céllal* szemben józan ellenvetés soha, senki részéről sem merülhet fel. Ámde a cél önmagában még nem igazol minden eljárást. Sarkalatos erkölcsi alapelv, hogy meg nem engedett *eszközzel* élni, önmagában rosszat elkövetni, még a legjobb cél érdekében sem szabad. Vizsgálunk tehát e szempontból is azokat az eszközöket, amelyeket az eugenika egyébként dicsérendő célja érdekében alkalmazni törekszik.

E kritikai fejtegetéseinknél nem akarjuk kétségbevonni a legnemesebb szándékot és a legnagyobb jóhiszeműséget még a legszélsőségesebb eszközök hirdetőinél sem, de meg kell világítanunk a problémát olyan szempontokból is, ami a kiváló szakemberek figyelmét éppen egyoldalú szakképzettségüknél fogva könnyen kikerülheti.

A negatív eugenikának egyes eszközével szemben kezdettől fogva súlyos kifogások merültek fel. Egyrészt a józan közvélemény természetes erkölcsi érzéke tiltakozott a természetellenes beavatkozások ellen, másrészt a jogászok, moralisták és teológusok részéről jelentkeztek súlyos aggodalmak és ellenvetések. De még a pusztán biológiai megfontolás is, következetes logikával végigvezetve, e szélsőséges eszközök alkalmazásánál olyan nehézségekre jut, amelyek elől a fajbiológia kénytelen meghátrálni. Mivel pedig biológust mással, mint biológiai érvekkel meggyőzni nehéz, — ami éppen nem csodálható, — célszerű kritikai fejtegetéseinket is mindjárt a tisztán biológiai ellenvetésekkel kezdenünk.

Az eugenikai eljárások közül ma főleg a *sterilizáció* áll a viták pergőtüzében.²⁰ Ellene leggyakrabban azt az ellenvetést szokták emlegetni, hogy a tudomány ma még nem képes biztosan megállapítani, vajjon az utódok egészségesek lesznek-e vagy sem. Ez az érvelés azonban nem látszik eléggé meggyőzőnek. Ellenkező eset kivételes lehetősége önmagában nem elég nyomós érv valamely cselekvés megengedett, helyes voltával szemben. Hiszen a gyakorlati életben számtalanszor vagyunk kénytelenek cselekedni bizonyos valószínűség alapján és sokszor jóval csekélyebb valószínűséggel is megelégszünk, mint amilyennel az eugenikai prognózis egyes esetekben rendelkezik. És ha a tudomány haladása e valószínűséget a gyakorlati bizonyosságig emelte, vajjon megengedetté lesz-e mindjárt a sterilizáció is?

Kissé súlyosabbnak látszik az az ellenvetés, hogy a sterilizációval esetleg számos kiváló egyén megszületését is lehetetlenné tesszük. Hiszen sok lángelme ősei között találunk elmebetegeket, akiket a mai fajbiológusok bizonyosan sterilizálásra ítélték volna. De a sterilizáció hívei ezzel szemben is hivatkozhatnak arra, hogy az ilyen szerencsés kivételek

²⁰ V. ö. Somogyi: A sterilizáció élettani és erkölcsi megítélése. Katolikus Szemle. 1934. 2. sz.

száma igen csekély a degeneráltaktól várható ugyan-csak dégenérait utódok hatalmas tömegével szemben. A faj összképe, átlaga tehát mégis erősen degenerálódnék.

Megkerülhetetlennek látszanak azonban azok a nehézségek, melyek a *sterilizáció eredményes gyakorlati kivitele* részéről felmerülnek. Ehhez ugyanis egyelőre csak az a kényelmes út áll rendelkezésünkre, hogy az elmeógyógyintézetek, nyomorékosítottak lakóin, valamint a fegyháztöltelékeken véghezvünk évenként bizonyos számban sterilizálást. Ámde ezeknek a szerencsétleneknek túlnyomó része már a degeneráció olyan súlyos fokán áll, hogy eugenikai szempontból nem is jelentenek komoly veszedelmet. Legtöbbjük tartósan vagy életfogytiglan el van zárva a szaporodás lehetőségétől és már maga a természet is erősen korlátozza ezeknek szaporodását. Az ilyen, már a természettől sterilizált szerencsétleneknek még mesterséges sterilizálása nagyrészt csak felesleges túlbuzgóság volna.

A Benedek László orvostanártól tervezett, igen mérsékelt magyar sterilizációs javaslat szintén csaknem kizárólag olyanokra szorítkozik, akik egyébként is az elmeógyógyintézetek lakói. Ezek sterilizálásának megvalósításával mindössze 6-800 főre becsülhető az évi szaporodás csökkenése. (V. ö. Hézszer cikkét a Magyar Katonai Szemle 1934. 1. füzetében.) Ha hozzávesszük, hogy az így meg nem születettek egy része mégis értékes emberanyag lenne, másrészt nagyon sok közülök egyébként sem jutna továbbszaporodáshoz, kellő értékére szállíthatjuk le az eredmény jelentőségét.

Nagyobb szaporaság és komolyabb eugenikai veszedelem áll fenn azonban a kisebb mértékben degeneráltaknál, akik legfeljebb csak átmenetileg válnak az említett intézetek lakóivá, túlnyomó részüknél pedig sohasem lesz nyilvánvalóvá a degeneráltság. Az ilyen esetek rendszerint később kerülnek a hatóságok elé vagy legalább is később állapítható meg róluk a határozott terheltség, amikor már az utódok serege hordhatja és terjesztheti tovább a

beteges átöröklési anyagot. Ennek illusztrálására megemlíthetjük, hogy Németországban is az új sterilizációs törvényt, a napilapok közlése szerint, először egy 54 éves gonosztevőn hajtották végre, akit fogházbüntetésen kívül sterilizálásra ítélték. Igen sötéten láthatják a helyzetet a német fajbiológusok, ha fajuk jövőjét még az ilyen 60 év körüli dégenérait öregek szaporodási tevékenységétől is féltik, kiknek már bizonyára nem egy unokája terjeszti javában az átkos öröklési anyagot, amikor a nagyapát kissé megkésve sterilizálják. Bár nem tagadhatjuk, hogy a degeneráltak szaporodását valamenynyire ezzel is korlátozzuk, de az így várható csekély eredmény bizonyára nem felel meg a fajbiológusok optimista várakozásának és jóval kevesebb, mint-hogy a faj degenerálódását számottevően gátolná. Amerikában, ahol már évtizedek óta sterilizálnak, legalább is eddig semmi észrevehető csökkenés nem mutatkozik az elmebetegségek vagy a bűnözések terén.

Mindezt egyébként igen tekintélyes fajbiológusok is elismerik és a sterilizálások ilyen arányát nem is tartják célravezetőnek. *Laughlin* szerint²¹ az eredményes eugenikai sterilizációhoz minden generációnak 10% -át kellene sterilizálni. A vezetése alatt álló bizottság javaslata szerint az Egyesült Államokban 1980-ig 15 millió egyént kellene sterilizálni, és pedig az első években évenként kb. 100.000-et, majd fokozatosan többet, végül évenként kb. 400.000-et. *Grotjahn*²² becslése szerint egyenest minden harmadik egyén

²¹ Laughlin, H. H. The Scope of the Committee's Work. Report of the committee to study and to report on the best practical means of cutting off the defective germ-plasm in the American population. Eugenics record office. Bulletin 10 A. Cold Spring Harbor, 1914.

Laughlin: The Legal, Legislative and Administrative Aspects of Sterilization. Eugenics Record Office Bulletin 10 B. Cold Spring Harbor, 1914.

Laughlin: Eugenical Sterilization in the United States. Chicago, 1922.

²² Grotjahn: Sociale Pathologie. 3. Aufl. Berlin, 1923. 475.1.

degenerált, akinek szaporodása tehát nem kívánatos. Hasonló véleményen van Lenz is. Ő különben még a rútságot is elég oknak tartja a sterilizáláshoz. („Sogar ausgesprochene Hässlichkeiten scheint mir eine genügende Indikation zu sein.”)²³ De még a legradikálisabb sterilizálási akcióval sem lehet egyszersmindenkorra kiirtani a káros átöröklési anyagot, mert hiszen ilyenek különféle csiraromboló hatások (alkohol stb.) folytán állandóan újra keletkeznek.

De *gyakorlatilag* hogyan juthatunk ily hatalmas tömegek sterilizálásához? Mivel még sem lehet formális embervadászattal erőszakosan rájuk kényszeríteni, csak *önkéntes jelentkezésre* lehet bízni az ügyet. A fajbiológusok is így gondolják és hatalmas *társadalmi propagandával* iparkodnak oda hatni, hogy a közvélemény megbarátkozzék a sterilizáció gondolatával. E mozgalomnak bizonyára lenne is számottevő eredménye, de — úgy vélem, — éppen az ellenkező, mint amit az eugenika kíván. E propaganda ugyanis csak úgy érhet el eredményt, ha sikerül kiölnie az emberekből a sterilizálás ellen ösztönszerűleg tiltakozó szemérmét és önérzetet, valamint a gyermek utáni vágyat, ami a degeneráltak nagy részénél nem csekélyebb mértékben van meg, mint a fajilag egészségeseknél. Amíg ez az ösztön megvan az egyénekben, nem várható éppen a degeneráltaktól, hogy csupán a faj érdekében nagyobb számban lemondjanak egyéni ösztöneikről, mikor az intelligens vezetőrétegeket sem lehet rávenni arra, hogy nagyobb szaporodásuk érdekében lemondjanak esetleg sokkal jelentéktelenebb egyéni igényeikről. És ha sikerül ezt az ösztönös ellenkezést kellő propagandával legyőzni, akkor ez a „siker” először bizonyára éppen az értelmesebb, egészségesebb rétegeknél fog jelentkezni, akiknek körében mind nagyobb számban fogják igénybe venni titokban vagy nyíltan a sterilizációt. Nem lehet egyszerre *két ellentétes propagandát* folytatni: egyikkel a több gyermeket

²³ i. m. 289. k. 1.

kívánatossá tenni, a másikkal pedig a gyermekről való lemondásra buzdítani.

E nem kívánatos siker előjelei máris mutatkoznak. A sterilizációt máris nagyon sokan a legbiztosabb, legolcsóbb és legkényelmesebb preventív szerként használják, sőt egyenest az erkölcstelen élet szabadságlevelének tekintik. *Winter* ginekológus szerint²⁴ Németországban már jóval a sterilizációs törvény előtt évenként több ezer nő sterilizáltatta magát „szociális” indikáció alapján. Sőt *Max Hirsch* berlini nőgyógyász²⁵ a sterilizációt már csupán „*Gefälligkeits- und Finanzoperation*”-nak mondja, amit egyes kevésbé lelkiismeretes orvosok szívességéből vagy haszonvágyból bőkezűen osztogatnak. Ausztriában egyelőre még szó sincs sterilizációs törvényről, de már 1929-ben egy grazi orvost 15.000 Schilling pénzbüntetésre ítélték, mivel egy sereg férfit (egy év alatt 500—700-at) sterilizált, akik a nemi életet annak következményei nélkül akarták élvezni. Hány értékes utódtól fosztotta meg máris a fajt a sterilizáció, mielőtt még azt a csökkent értékük kiselejtezésére törvényszerűen használatba vették volna!

A mai orvosnyomor mellett hány orvos fogja ezt a kevés kockázattal járó, kényelmes és jövedelmező specialitást választani, ha azt egyszer a törvény sem fogja kategorikusan tiltani! És milyen szörnyű pusztítást fog végezni éppen az értékes átöröklési anyagban a sterilizációs propaganda, mielőtt még a selejtes emberanyag körébe is sikeresen elhatolt volna!

Tekintetbe kell azt is vennünk, hogy a legerélyesebb sterilizációval is csak igen lassan, hosszú generációk multán érhető el számottevő eredmény. *Fetscher*²⁶ szerint kb. 300 évig kellene minden beteg egyént sterilizálnunk ahhoz, hogy valamely recesszív

²⁴ Die Indikationen zur künstlichen Sterilisierung der Frau. Berlin und Wien, 1920.

²⁵ Die Fruchtabtreibung. Stuttgart, 1921.

²⁶ Erbbiologie und Rassenhygiene. O. Salle, Frankfurt a. M. u. Berlin. 1934. 135. 1.

betegséget, mely a lakosság 1%-ánál megvan, az eredeti gyakoriságának negyedére csökkentünk. Ámde mennyi maradt még ekkorra az értékes emberanyagból a mai folyton hanyatló irányzatú szaporodás mellett?!

A sterilizáció tehát nagyon is *kétélű fegyver* és könnyen fordulhat az ellen a faj ellen, amely saját védelmére ragadta meg azt. A sterilizálók Belzebubbal akarják az ördögöt kiűzni, de könnyen úgy járhatnak, mint Goethe varázslóinasa:

*Die ich rief, die Geister,
Werd' ich nun nicht tos.*

Tehát következetesen végiggondolva, még tisztán fajbiológiai szempontból is sokkal kívánatosabb volna a sterilizációnak a legszigorúbb törvényes üldözése (természetesen az egyéni gyógyítást szolgáló esetek kivételével).

Németországban a sterilizációs propagandának sikerült elérnie, hogy törvényesítsék az eugenikai sterilizációt éppen most, amikor mindenünnen hangzik a vészkiáltás: *Die Deutschen haben den geringsten Nachwuchs!* Hiszen tetszetős propagandával, mindenbe, a legsztelenebb forradalomba is bele lehet vinni egy népet. Hogy azután alkalmas-e éppen most még a sterilizálással is tovább nyirbálni a német nép életfáját, annak elbírálását hagyjuk a német nép törvényhozóira. Ezt a közeli példát azonban nem használhatjuk érvelésül ahhoz, hogy nálunk is hasonló törvényt sürgessünk. Okosabb dolog az eredményt magvární és esetleg más kárán tanulni. Az élet elpusztítása terén sohasem lehetünk eléggé elővigyázatosak, mert az egyszer kiirtott életfát már többé életrekelteni nem lehet, de kívágni később is ráérünk. Itt nem a késedelemben, hanem az elszármásban lehet csak veszedelem. És óriási felelősséget vállal az, ki a sietséget megkockáztatja. Ezért pusztán biológiai meggondolás alapján sem helyeselhetjük azt a nyilván jóhiszemű propagandát, amit ma már széles körökben folytatnak a magyar sterilizációs törvény érdekében. Sokkal hasz-

nosabb volna, ha e propagandát inkább az értéke-
sebb elemek nagyobb szaporodásának elősegítésére
használnók, hogy így kiegyensúlyozódjék az a bioló-
giai kár, amit a sterilizációs törvény elmaradása
jelent. Ez a felfogása egyébként Mussolininak és az
olasz fasizmusnak is.

Hasonló, sőt fokozottabb aggályok merülnek fel
az *eugenikai abortusszal* szemben. A mesterséges
abortust az orvosi etika nemrégén még csak az anya
életét közvetlenül fenyegető súlyos veszedelem ese-
tén tartotta megengedhetőnek, amennyiben más
úton lehetetlennek látszik az anya életének meg-
mentése. Később kevésbé fenyegető egészségi okok-
ból, majd az ú. n. szociális indikáció alapján (gazda-
sági okok, súlyos erkölcsi kár elhárítása stb.) is in-
dokoltnak találták halálra ítélni az ártatlan, véde-
kezni nem tudó magzatot. Ma pedig az abortus már
szintén csak „Gefälligkeit»- und Finanzoperation”,
amit szinte félelmetes számban hajtanak végre igazi
hivatásukról megfélemedezett orvosok és mindenféle
lelkiismeretlen kuruzslók. Hogy mennyi lehet az
abortusok száma, azt a sok titkos műtét miatt bajos
volna pontosan megállapítani. Egyesek (pl. *Kirstein*)
szerint minden második szülésre esik egy abortus,
ami évenként néhány milliót tesz ki az európai né-
pek körében. *Hirsch*²⁷ szerint Berlinben 100 termé-
keny házasságra 87 abortus esik, melynek kb. négy-
ötöde mesterséges. 100 ismert kimenetelű terhes-
ségre *Hirsch* 23 abortust számít. *Hausberg*²⁸ csupán
Németországban közel egy millióra becsüli az évi
abortusok számát. És egyes becslések szerint csupán
Németországban tízezrekre megy azon anyák száma,
akik évenként elpusztulnak abortus következtében.²⁹
Pedig egyelőre még Németországban is mindenféle
abortust szigorú büntetés mellett tilt a törvény (a
sok támadásnak kitett 218. §.).

²⁷1. m.

²⁸ Enguête über die Ehe- und Sexualberatungsstellen in
Deutschland. Verlag der Neuen Generation. Berlin-Nikolassee,
1928.

²⁹V. ö. Lenz: I. m. 165. k. 1.

Ha most még az eugenikai indikáció alapján is törvényesen megengedetté tennék az abortust és a faj eredményes kiselejtezése érdekében propagandát csinálnának mellette, hány ártatlan magzat élete maradna biztonságban abban a bölcsőben, amit saját anyja élő teste véd? Hiszen tökéletes ember legfeljebb csak ideálként létezik. A valóságban nem igen találunk olyan emberpárt, kikben valami öröklődő testi vagy szellemi defektus ne lappanganék. Igen könnyű lenne tehát a propagandától meglazított lelkiismeretnek valamilyen eugenikai megindokolást találni bármely magzat elpusztítására.

Indokolja ezen aggodalmunkat a *szovjetországi* példa. Ebben az országban 1920-ban a terhesség 3 első hónapjában szabadjára engedték az abortust, ha az orvos által, kórházban történik. Erre a kórházakban olyan tömeges jelentkezés történt, hogy 1925-ben már kénytelenek voltak csak bizonyos indikációkra korlátozni az abortust. Az egyik moszkvai klinikán egy év alatt 3000 abortust végeztek, egyes nőknél már a 16-19. esetben, sőt némelyiknél egy éven belül négyszer is.³⁰

De ha már az ártatlanok meggyilkolását is az eugenika eszközei közé soroljuk, nem igen találunk észszerű megokolást arra, hogy miért a *szülés előtt* és nem *utána* pusztítsuk el az ártatlan életet. A tudomány ma már nem kételkedik abban, hogy a magzat nem kevésbé ember a szülés előtt, mint utána. Tehát logikusan és tisztán fajbiológiaiilag gondokozva, sokkal célszerűbb volna a szülést megvární és a magzatot csak utána elpusztítani, ha az valóban degenerálnak bizonyul. Így elkerülhetnénk azt a kockázatot, hogy dégénérait magzatok helyett esetleg egészségeseket pusztítunk el. Viszont, ha már ennyire haladtunk, semmi logikus érvet nem lehet találni az ellen, hogy még az így meghagyott utódok közüül is fokozatosan kiirtsuk mindazokat, akiknél csak később mutatkoznak a degeneráltság jelei. Ez

³⁰ Weissenberg: Theoretische und praktische Eugenik in Sowjetrussland. Archiv für Rassen- und Gesellschaftsbiologie, 1926.

vezetne az *eugenikai euthanasia* törvényesítésére, amikor azután vajmi kevesen lehetnének nyugodtak afelől, hogy egy szép napon nem távolítanak-e el csendesen, észrevétlenül az élők sorából az eugenika kérlelhetetlen bajnokai. *Háziállataink tenyésztésénél*, ahol csak biológiai megfontolások vezetnek, valóban így járunk el.

Ha ettől a logikailag kifogástalan végső konklúziótól még az eugenikai abortus hívei is ösztönszerűen visszariadnak, ezzel ösztönszerűen beismerik, hogy *az ember nem csupán a legnemesebb háziállat*, hogy az ember életénél és szaporodásánál valami más, magasabb, erkölcsi szempontok is szerepelnek, amiket nem lehet tisztán biológiai érdekeknek alárendelni.

Tehát a következetes biológiai megfontolás is szükségképpen elvezet az etikai szempontok jogosultságának elismeréséhez. Etikai megfontolásunk pedig igazolja, hogy a fent kifogásolt eugenikai eljárások *még akkor sem helyeselhetők*, ha az említett gyakorlati nehézségeket valami előre nem látható bölcsességgel ki is tudjuk küszöbölni.

Etikai fejtegetéseinkhez keressük először is azokat a végső elveket, melyek magában az emberi természetben gyökereznek és amelyek az eugenikai törekvések erkölcsi megítélésénél legfőbb irányelveknek tekinthetők. Ilyen alapelvekként a természetes értelem útján a következőket találjuk:

1. *Minden embernek emberi természeténél fogva joga van utódok létrehozásához.*

2. *E természetjogának gyakorlásában senki sem gátolható, amennyiben a természettől erre rendelt intézményre, a házasságra testi és szellemi fejlettségénél (fenotípusánál) fogva alkalmas.*

3. *Utódaihoz való jogának gyakorlásáról mindenki szabadon lemondhat, amennyiben ehhez a motívumok és az eszközök erkölcsileg kifogástalanok. Ilyen erősen indokolt motívum lehet éppen a kedvetlen genotípus. Kifogástalan eszköznek pedig az te-*

kiüthető, mely nem természetellenes. Ilyen azonban csupán a teljes vagy a periodikus absztinencia.³¹

Lássuk már most, hogy ezen alapelveik mellett milyen erkölcsi jogosultsága van az eugenika egyes eszközeinek.

Erkölcsi szempontból nyilvánvalóan súlyos kifogás alá esik elsősorban az *eugenikai abortus* és *euthanasia*, az ártatlan életnek a faj érdekében való kioltása. *Az ártatlan egyén élete szent és sérthetetlen. Azzal nem rendelkezik szabadon sem privát orvos, sem az államhatalom, sőt még az egyén önmaga sem.* Ezért még a legnyomósabb eugenikai vagy más okból sem szabad ártatlant megölni, még ha az illető kifejezett, vagy feltételezett hozzájárulásával történék is. Ezt az állami törvények is elismerik, amennyiben súlyosan büntetendő cselekménynek tartják a gyilkosságot, még ha a meggyilkolt saját felszólítására történt is.³² Épp így Védi az állam az életet még az öngyilkossággal szemben is, bármely terhes, szenvedéssel teli legyen is az az élet. A valláserkölcs pedig, melly az élet egyedüli urának Istent tartja, nemcsak a gyilkosságot, hanem az öngyilkosságot is a legsúlyosabban elítéli. Ezt az életet tehát, amelyről senkinek, saját magának sincs joga lemondani, nem veheti el más, orvos vagy államhatalom sem, bármily terhet jelentsen az az élet a fajra vagy az államra nézve. Az államhatalom, melynek legfőbb feladata az ártatlanok életének kivétel nélküli megvédése, sohasem nyújthat semmiféle törvénnyel segédkezet ártatlan élet kioltására. És ez az ártatlan élet annál jobban rászorul az államhatalom védelmére, minél védteletlenebb, tehetetlenebb önmagában. Ezen elv legszigorúbb fenntartása nélkül meginog a társadalmi rend egyik legfőbb alapja az ártatlan élet tisztelete. Az orvos feladata sem lehet soha az élet elpusztításának

³¹ Ilyen periodikus absztinencia a házaselettől való tartózkodás a nő periodikus termékenységi ideje alatt a *Knaus—Ogino-elmélet* alapján. V. ö. Smulders: *Periodische Enthaltung: in der Ehe.* 3. kiadás, Begensburg, 1932.

³² Nálunk a Btk. 282. §-a három évig terjedhető börtönnel bünteti.

hóhérmunkája, hanem mindig csak az élet megmenetése és gondozása.

Álláspontunkat nem dönti meg az *önvédelmi gyilkosság*, a *halálbüntetés* vagy a *háború* megengedett voltára való hivatkozás sem. Az *önvédelemnél* természetjog alapján védhetem saját életemet, ha más mód nincs, még a jogtalan támadó élete árán is. Ámde beszélhetünk-e valakinek életét fenyegető jogtalan támadásról egy tehetetlen magzat részéről, akinek egyetlen hibája, hogy létrejött, bár saját akaratán kívül?!

A *halálbüntetésnél* is csupán *gonosztevő* élete felett van joga az államhatalomnak, amennyiben egy biztosan elkövetett súlyos bűnnek ilyen módon való büntetését kívánja a közbiztonság védelme. A beteges átöröklési anyag azonban még nem tartalmazza a büntetés jogának előfeltételét, a személyes büntettet.

De nem lehet igazolni az ártatlan életnek eugenikai okokból való kioltását a *háború* jogosultságára való hivatkozással sem, amikor az állam ártatlan polgárait hadi szolgálatra kényszeríti és így látszólag életük felett szabadon rendelkezik. A háborúban sem veheti el az állam *közvetlenül* polgárainak életét, sőt azt köteles akkor is a lehetőségekhez képest minden módon megvédeni. Az állam a megengedett háborúban csak olyan teljesítményt követel polgáraitól, amire azok természetjog alapján is kötelezve vannak, t. i. saját maguk és övéik védelmét. Megtörténhet, hogy e kötelezettség teljesítése közvetve egyesek halálával jár, ez azonban az állam részéről nem az életnek közvetlen elvétele, csupán *kockáztatása*. Az életnek kockáztatása pedig kellően súlyos okból megengedett és háború nélkül is gyakran előfordul (pl. az orvosi hivatás teljesítése közben). -

Hasonló érvelések hozhatók fel a *sterilizáció* ellen is. A sterilizáció ugyanis az *egyén testi épségének megcsonkítása*, tehát csak fokozatban különbözik az élet kioltásától. A testi épséghez való jog éppen olyan szent és sérthetetlen, mint az élethez való jog, attól az ártatlan egyént senki sem foszthatja meg,

még saját maga sem. Az ártatlanok erőszakos megcsonkításának megengedése egyenest forradalmi át-törése a természetjognak, aminek erkölcsi és jogi következményei beláthatatlanok.

Felhozható az az ellenvetés, hogy a sterilizációt tulajdonképpen nem is tekinthetjük megcsonkításnak, mert csaknem fájdalommentes és utólag sem igen érzi az egyén hiányát annak, amitől megfosztották. A *csonkítás lényege* azonban abban áll, hogy valamely fontos szervet alkalmatlanná teszünk arra, amire természeténél fogva rendeltetett, tekintet nélkül arra, hogy fájdalmas-e ez vagy sem, hogy az illető szubjektíve érzi-e annak hiányát vagy sem. Már pedig a természettől fogva utódok létrehozására rendelt szervet e képességétől megfosztani éppoly csonkítás, mint a szemet a látás, a fület a hallás képességétől megfosztani. Ezért nálunk is a Btk. 303. §-a öt évig terjedhető börtönnel bünteti azt a testi sértést, mely által a nemzőtehetség elvész.³³

Még azoknak az elmebetegeknek is joguk van összes képességüknek, tehát nemzőképességüknek is a megtartásához, akik e jógikkal észszerűen élni nem tudnak. Szabad őket képességük észszerűtlen, káros használatában meggátolni, vagyis *használati jogukat* korlátozni, de nem szabad a *birtoklás jogától* megfosztani. A jog birtoklásához ugyanis nem szükséges a jog helyes gyakorlásának képessége. A csecsemőnek, alvónak vagy ittasnak is megvan a teljes tulajdonjoga, amitől megfosztani nem szabad, bár észszerűen élni nem tud vele. Tehát az elmebeteget éppúgy nem szabad sterilizálni, mint pl. vagyonától megfosztani, vagy mint a dühöngő örültnek a karjait amputálni. A jogok gyakorlására képtelenek birtoklási jogát a természettörvény és a tételes törvények egyaránt védik.³⁴

³³ V. ö. Dr. Schulcz Ágost: A nő művi meddővétfelének (sterilisatio) jogi vonatkozásai. Orvosképzés, 1933. 5-6. sz.

³⁴ V. ö. Grosam: Die Sterilisation auf Grund privater Autorität und auf Grund gesetzlicher Ermächtigung. Theologisch-praktische Quartalschrift. Linz, 1930.

Az egyén nem az államtól kapta testéhez való jogát, hanem itt is olyan természetjogról van szó, amitől az államhatalom sem foszthat meg senkit semmiféle tételes törvénnyel. Hiszen *az államhatalom sem abszolút*, hanem korlátozzák a természetjog, illetve az erkölcsi természetjörvények, amelyeknek áthágása csak visszaélés a hatalommal. És a természetjog alapján az állam van az egyénékéért, nem pedig az egyének az államért. Az állam nem olyan korlátlan ura és birtokosa az állampolgároknak, mint a gazda a birkáinak.³⁵

Szokták a sterilizáció mellett való érvelésül az államot az egyéni organizmushoz is hasonlítani. Eszerint az államnak éppúgy joga volna az egész érdekében a beteg egyénektől megszabadulni, mint az egyén is elvetheti magától az egész szervezetét fenyegető testrészeit. E hasonlat azonban csak metafora, ami sok esetben szemléltető, de nem jelent teljes azonosságot. A testrészek csupán eszközei az egész szervezetnek minden önálló cél, rendeltetés nélkül. Az egyént azonban sohasem szabad minden önálló cél, rendeltetés nélküli eszközzé lealacsonyítani. Egyébként ez az érvelés a kelleténél többet bizonyít, mert ennek alapján nemcsak a sterilizálás, hanem a nyomorékoknak, az államra nézve hasznavehetetleneknek megölése is igazolt volna, amitől azonban a sterilizáció hívei is visszariadnak.

A fajbiológusok nagy része azonban ezeket az ellenvetéseket csak a jogászok és moralisták *biológiai tudatlanságból* származó elfogultságának tartja. Ezért követelik az egész büntetőjog gyökeres reformálását és az eddigi „individuális” etikának „szociális” etikává való átalakítását. „Unser heutiges Strafrecht“ — mondja E. Baur egyébként kiváló, érdekes munkájában e az akadémikuskodó jogászoknak — „ist ein Stück Mittelalter und ein

³⁵ Cathrein: Moralphilosophie Bd. II. 6. kiadás. Vier Quellen, Leipzig, 1924. 437. 1.

³⁶ Der Untergang der Kulturvölker im Lichte der Biologie. Lehmann, München, 1932. 17. 1.

Schandfleck unserer Kultur“: „Wenn man aus religiösen Bedenken nicht sterilisieren will, wie kann man Todesstrafe und Zuchthaus und andere schwerste Misshandlungen gutheissen?“ — veti szemére az aggályoskodó teológusoknak.³⁷ Ámde éppen ebből az ellenvetésből látszik, hogy még a legkiválóbb fajbiológusok is mily megdöbbenően tájékozatlanok lehetnek a jog és az etika terén. Aki egy elvetemült apagyilkos és egy ártatlan idióta között nem tud jogi és erkölcsi különbséget tenni és csodálja, hogy az egyiket akasztófára húzzák, míg a másikat sterilizálni sem engedik, annak bizony nehéz megbarátkoznia a mai büntetőjoggal. A különbség azonban az ártatlan és bűnös között nem az ókor vagy középkor gondolatvilágának idejemúlt csökevénye, hanem éppoly örök és változatlan természettörvényen alapul, mint a biológia világa.

Természetesen más a helyzet a *bűnösökkel*, a *gonosztevőkkel* szemben. Az államnak megvan a joga ahhoz, hogy a társadalmat, a közjót, ha szükséges, a gonosztevők megölése vagy megcsönkítése árán is megvédelmezze. A *büntetés*ként alkalmazott sterilizáció ellen tehát erről az oldalról elméletileg nem lehet kifogást emelni. Más kérdés azonban, hogy *a*, sterilizáció *gyakorlatilag* helyes, célravezető módja-e a büntetésnek. Bármilyen legyen is etikai és jogbölcseleti álláspontunk a büntetés lényegéről, nélkülözhetetlen kellekeként el kell ismernünk, hogy annak valami *szubjektíve kellemetlennek, nemkívánatosnak* kell lennie és semmi esetre se lehet olyasmit ajándékozni büntetésneként, amit az illető mindenképp szívesen fogad. Csak így lehet a büntetésnek elrettentő, javító hatása vagy megtorló jellege, különben pedig elmosódik a különbség a jutalom és a büntetés között.

Ámde a sterilizáció a büntetésnek éppen ezt a *lényeges kellekét* nélkülözi. Hiszen a gonosztevők legnagyobb része úgysem vágyódik gyermekek után. Számukra a gyermek legtöbbször csak kelle-

³⁷ U. o. 16. k. l.

metlen, nem kívánt következménye ösztönös élvezetüknek és legfeljebb könnyelműségből, felelősségérzet hiányából eltűrik, de még szívesebben megvannak nélkülok. Az ilyeneknek tehát a sterilizáció, mint *büntetésként kapott ajándék*, egyenest kívánatos jó volna. Hiszen így minden aggodalom nélkül élvezhetnék a legszabadabb nemi életet, amiben eddig is legtöbbször csak a nem kívánt következmény korlátozta őket. Érdeemes megemlítenünk, hogy mikor Amerikában először néhány gonosztevőn próbaként végrehajtották a sterilizációt, egy sereg fiatal fogoly önként kérte, hogy rajtuk is hajtsanak végre hasonló műtétet.³⁸ Lehet-e büntetésnek tekinteni azt, ami ilyen hatást vált ki? És micsoda *morális vést* jelentene, ha éppen a legveszedelmesebb egyéneket a nemi élet e szabadságlevelével rászabadítanánk a társadalomra?! Különösen, ha meggondoljuk, hogy a sterilizált egyének nemi ösztöne a tapasztalat szerint még fokozódik. Menriyi erőszak és csábítás lenne ennek morális következménye azok körében, akiket eddig is csak a következményektől való aggodalom tartott vissza?! Az államnak pedig nemcsak a jövő generációról, hanem a jelenben élőről is kell gondoskodnia. Ha pedig mégis akadna olyan bűnöző, akinek a sterilizáció érzékeny veszteséget jelentene — ez természetesen inkább csak elméleti, mint gyakorlati lehetőség — az is segíthet magán, mert nem kevésbé könnyű műtéttel ismét visszaállíthatja elvesztett képességét.

Egyébként a habituális bűnözés előre senkiről sem állapítható meg, pusztán gyanú alapján pedig senkit sem szabad büntetni. Ha pedig valakire a bűnöző habitus ismételt visszaesés alapján rábizonyult, az ilyeneknél rendszerint már meglehetősen elkéstek a sterilizációval (v. ö. az említett németországi esetet). Tehát a sterilizációt nem elméleti, de gyakorlati okokból büntetésként sem szabad alkalmazni,

³⁸ V. ö. Grosam: I. m.

annál kevésbé, mert van sokkal megfelelőbb és eugenikai szempontból is kielégítő egyéb büntetési mód (pl. tartós őrizetbevétel). Sterilizálás helyett legfeljebb a teljes kasztrálás lenne a jelen és a jövő generációt egyaránt megnyugtató büntetés.

Felmerülhet azonban az az eset is és bizonyára nem ritkán, hogy maga a sterilizálandó egyén *kívánja* e műtétet vagy legalább is hozzájárul ahhoz. Ilyenkor, úgy látszik, semmi erkölcsi kifogás sem emelhető a sterilizálás ellen, mert hiszen: *volenti non fit iniuria*. Ez az elv azonban csak olyan magánjogi esetben alkalmazható, ahol a szóbanforgó dologgal az illető egyén szabadon rendelkezik. Ámde életének, testi épségének senki sem korlátlan birtokosa, attól tehát nem szabad senkit megfosztani, még saját kívánságára sem. Ezért nem igazolható erkölcsileg az öngyilkosság, az öncsonkítás és ezért büntetik ezt az állami törvények még akkor is, ha kifejezett kérésre történt.

Egyetlen esetben mégis megengedett a test megcsonkítása, t. i. amikor ez az egész test életének, egészségének megóvásához szükséges *gyógyító eljárás* szükségszerű és közvetlen következménye. A gyógyítás ugyanis önmagában megengedett cselekedet, még ha ezáltal közvetve, de nem közvetlen célzattal, meg is csonkítjuk a test egy részét az egész érdekében. Ilyen *gyógyítási sterilizáció* tehát, ha valóban szükséges, éppoly megengedett, mint pl. valamely végtag amputálása az általános vérmérgezés elkerülésére.³⁹ Csakhogy az eugenikai sterilizáció nem azonosítható a gyógyítási sterilizációval.⁴⁰ Az eugenikai sterilizációra az egyénnek saját egészsége érdekében semmi szüksége sincs. Még csak azért sem szükséges magát senkinek sterilizáltatnia, hogy utódai ne legyenek, mert hiszen erre a célra van más, nem termé-

³⁹ Ezt a szabadságot a gyakorlatra jogosított orvosnak közegészségügyi törvényünk (1876. évi XIV. t.-c. 47. §) is kifejezetten megadja.

⁴⁰ Ugyanezt vallja dr. Schulcz Ágost is idézett cikkében.

szetellenes eszköz is, amilyen az absztinencia,⁴¹ legalább is a nő termékenységi idejére. *Aki sterilizál-tatja magát, annak igazi célja tulajdonképpen a nemi élvezetek korlátlan biztosítása annak természetes következményei nélkül.* És ez az a burkolt *punctum saliens*, amivel a mai nagy sterilizációs mozgalom lélektanilag magyarázható, de etikailag nem igazolható.

Lenz⁴² Az írás szavait is idézi a sterilizáció mellett: „... és vannak, férfiatlanok, kik magokat tették azokká mennyeknek országáért.” (Máté 19, 12.) „És ha kezéd megbotránkoztat téged, vágd el azt stb.” (Márk 9, 42. kk.) Ámde a kiváló fajbiológus erősen téved, ha ebben az eugenikai sterilizáció igazolását látja. Máténál ugyanis a *férfiatlanság* nem a nemi élvezetek-neik a természetes következmények nélkül való kiélését jelenti, hanem éppen a tökéletes absztinenciát, még pedig nem akármilyen célból, hanem egyenest Isten országáért. Márk szavainak is ugyancsak mérész értelmezése volna ez: ha valami botránkoztat téged, kövesd ösztöneidet, csak kerülj a következményeit. Már pedig így oldja meg a botránkoztatás problémáját, aki sterilizál tat ja magát.

És végül még egy érveléssel kell foglalkoznunk, aminek manapság sokak szemében döntő nyomatéka van a sterilizáció mellett. A degeneráltakról való gondoskodás az államra bizony *óriási anyagi terheket* ró.⁴³ A sterilizáció bevezetésével tehát a kultúrállamok költségvetése bizonyos idő múlva évi sokmilliós

⁴¹ Elismerjük, az absztinencia ma nehéz, hősiesség követelmény, de hősiességet az élet más viszonylatban és más körökben is gyakran megkövetelt. Ma nem kell mindennap hősi küzdelmet vívunk az ellenséges emberekkel, vagy vadállatokkal, de annál nagyobb hősiesség kell önmagunkkal szemben.

⁴² I. m. 563. 1.

⁴³ Hitler is erre hivatkozott a napilapok szerint egyik legutóbbi nagy beszédében: „Ha az Egyház ellenzi a sterilizációt, tartsa el a degeneráltakat! Nekünk arra nincs pénzünk.”

tehertételtől szabadulna meg. De ha ez az érv már igazolná a sterilizációt, akkor ugyanezzel az érveléssel kiirthatnánk mindenkit, akiből több kára, mint haszna van az államnak. *Stanley* 1833 május 14-én, amikor a rabszolgaság eltörlésére vonatkozó törvényjavaslatot az angol parlament elé terjesztette, így szólt: „Tudom, hogy évi 250.000 tonnányi forgalom és ötmillió jövedelem fölött kell döntenet, de vannak a pénznél fontosabb érdekek.” És a nemes angol nép megszavazta a törvényjavaslatot.⁴⁴ Ezzel példát mutatott arra, hogy erkölcsi érdekeket a legnagyobb anyagi érdekeknek sem szabad alárendelni. A mai súlyos gazdasági helyzetnek sem lehet ésszerű, megoldása a jövő nemzedékek életfájának évszázadokra kiható elpusztítása.

Sokan belátva a sterilizáció erkölcsi és gyakorlati nehézségeit, a degeneráltaknak *menhelyekre való elzárását és a legszigorúbb házassági tilalmakat* javasolják. Ártatlanoknak elzárt gondozása nem kifogásolható akkor, ha ebbe ők maguk is beleegyeznek, avagy egyébként önmagukra vagy másokra nézve veszedelmet jelentenek. De semmi esetre sem szabad valakit személyes szabadságától életfogytiglan vagy akár csak a termékenység évtizedeire is megfosztani csupán azért, mert nemkívánatos átöröklési anyagot hordoz. Még az a gyanú sem jogosít fel erre, hogy ezt a káros átöröklési anyagot esetleg utódok létrehozásával terjeszteni fogja. A puszta gyanú a leg súlyosabb bűnök esetén sem teszi jogossá az életfogytiglani elzárást, még kevésbé azoknál, akiknél személyes bűnről tulajdonképpen szó sincs.

A *házassági akadályok* számát is lehet növelni, amennyiben ezek *bizonyos* egyéneknek összeházasodását akadályozzák meg. Ilyen egyházi és állami akadályok máris fennállnak. De valakit *mindenféle* házasságtól eltiltani, ha ő arra egyébként egyénileg, testi és szellemi fejlettségénél fogva alkalmas, jogtalan megsértése volna a természetjognak. Lehet

⁴⁴ Marcali: Nagy képes világtörténet, XI. kötet, 207. k. 1.

azonban súlyos eugenikai okokból az *egyéni rábeszélés* minden eszközt igénybe venni, hogy a fajilag beteg egyén eme természetjogának gyakorlásától önként elálljon.

A *negatív eugenika* tehát csak az így megszábotott korlátok között alkalmazható. Annál szabadabban és nagyobb erővel lehet és kell is felkarolnunk a *pozitív eugenikát*, az értékes emberanyag minél erőteljesebb szaporodását. A negatív eugenika úgyis csak tagad, csak rombol, de önmagában, a pozitív eugenika nélkül nem épít, nem állít a romok helyébe semmit. E pozitív eugenika pedig nem szorul semmiféle erkölcsileg kifogásolható eszközre, sőt rendszerint éppen azok az eszközök erkölcstelenek, melyek a pozitív eugenikát gátolják. Ha mindezeket sorra akarnók venni, úgyszólván az egész *szexualitikat* végig kellene tárgyalnunk. Eredményes eugenika a nemi és családi élet erkölcsének megjavulása nélkül el nem képzelhető. *Ezért minden helyes eugenika első fejezete az etika.* Igazolja ezt az a tény is, hogy azon korok és népek, ahol megvan az őszinte, mély valláserkölcsi élet, mindenkor egészséges szaporodást mutatnak.

Ezzel természetesen nem akarom azt mondani, hogy az eugenika csupán erkölcsi probléma és aki azt hiszi, hogy az eugenikát tisztán etikával el lehet intézni, az nem ismeri a biológiát. De viszont határozottan állítom, hogy *az eugenika nem csupán biológiai kérdés* és aki az eugenikát pusztán biológiával akarja elintézni, az még az *életet* sem ismeri kellően.

Eredményes pozitív eugenika, vagyis egészséges, természetim szaporodás mellett a negatív eugenika nagy problémája, a selejtes emberanyag szaporodásának kiküszöbölése is magától elveszti jelentőségét. Hiszen az emberiség már hosszú évezredek óta élt szaporodott, mégsem degenerálódott, mert erről maga a természet gondoskodott. *És amíg nem húzunk ujjat a természettel, továbbra sem kell félnünk tőle.* A súlyosan degeneráltak természetes szaporodása most is a normális alatt van, amint ezt tekin-

télyes fajbiológusok is elismerik.⁴⁵ Az ellenkező, téves statisztikák rendszerint abból keletkeznek, hogy a nagyobb családoknál természetesen nagyobb a valószínűsége egy-egy dégénéráit gyermeknek, míg a gyermektelen családoknál ilyenek nem is lehetnek. Az irodalomban gyakran elrettentő példaként szereplő soktagú dégénéráit családok (Juke, Zero, Kallikak stb.) éppen érdekes rendkívüliségük miatt nevezetesek, de távolról sem szabad ezeket az általános helyzet jellemzőjének tekinteni. Az egyes gyógyintézetek lakóinak állandó szaporodása is inkább az egészségügyi és szociális intézmények állandó fejlődésével, mint a betegek nagyobb szaporóságával magyarázható. A természet mindig hajlik arra, hogy az átöröklésnél a selejteket kiküszöbölje, illetve az átöröklési anyagot mindkét véglet felől a közepes, az átlag felé terelje. Az *orvostudománytól* sem kell félnünk a degeneráltak szaporodásának elősegítése miatt, mert ugyanezt a támogatást megadja egészséges szaporodás esetén az értékesebb emberanyagnak is, másrészt pedig a *gyógy-pedagógiával* karöltve sok olyan egyént is hasznos tagjává tesz a társadalomnak, kik azelőtt csak terhére voltak annak.

Végül pedig éppen a szigorúbb etikai álláspont fogja inkább kényszeríteni az orvostudományt arra, hogy ne csak az egyén fenotípusának gyógyításával foglakozzék, hanem keresse a faj betegségének, a dégénéráit genotípusnak valamilyen, még előre nem látható gyógymódját is.

Különben a *túlzásba vitt szelekció* is veszedelmes lehet. A társadalom kellő egyensúlyához szükség van nemcsak kiváló egyénekre, hanem szerényebb tehetségűekre is, kik jól érzik magukat szerényebb munkakörben és becsülettel helytállnak ott. Amily hiba volna a tehetségtelenek túlszaporodása, éppoly veszedelmet jelentene a nagy tehetségek túltengő száma, kik állandó forrongással, lázadozással követelnek a tehetségük szerint nekik járó vezető-

⁴⁵ V. ö. Lenz: I. m. 25. k. 1.

szerepet. Éppen nem lenne ideális az a társadalom, ahol Platonok lennének kénytelenek juhászcodni, Michel Angelok széklábat faragni és Lutherek kazánt fűteni.

Végül — last but not least — meg kell emlékeznünk XI. Pius pápának 1930 december 31-én kiadott „Casti connubii” enciklikájáról is. Biológiai kérdésekben a pápa természetesen nem tekinthető súlyosabb tekintélynek a szaktudósoknál, ahol azonban — miként itt is — erkölcsi problémák merülnek fel, nem lehet a Szentszék véleménye egészen közömbös, bármily vallású vagy világnézetű egyén számára sem. Az említett körlevél pedig röviden, de határozottan ugyanazt az etikai álláspontot foglalja el az eugenikával szemben, amit fentebb tisztán racionális érvelésekkel kifejtettünk:

„Amit társadalmi és fajelméleti szempontból javallanak, azt megengedett és tisztességes módon, kellő határok között tekintetbe lehet és kell is venni.” De — mondja az eugenikai abortusra célozva — „azoknak a kívánalmaknak, amelyekből ezek a javaslatok kiindulnak, ártatlanok megölésével megfelelni, tökéletesen ellenkezik a józan ésszel és az isteni törvénnyel, amelyet az Apostol is hirdetett: Nem szabad rosszat tenni, hogy jó származzék belőle. (Róni. 3, 8.)” — „Az államfők és a törvényhozók pedig ne feledjék, hogy a közhatalom kötelessége megfelelő törvényekkel és büntetésekkel megvédelmezni az ártatlanok életét, annál inkább, minél kevésbbé védhetik önmagukat azok, akiknek életét veszélyeztetik és támadják s ilyenek elsősorban az anyaméhben a magzatok. Ha pedig a közhatalom viselői a kisdedeket nemcsak nem védik, hanem törvényekkel és rendeletekkel kiszolgáltatják őket az orvosok vagy mások kezeibe megölésre, jusson eszükbe, hogy az Isten, az örök Bíró, megboszuolja az ártatlan vért, mely a földről az égbe kiált. (Gen. 4, 10.)”

Hasonlóképpen helyteleníti a pápai körlevél azt a törekvést is, mely a házasságra egyébként alkalmas egyéneket nemzőképességüktől megfosztani tö-

rekszik és a fajegészséget minden magasabbrendű cél fölé helyezi: „Akik ilyen irányú tevékenységet kifejtnek, elfelejtik, hogy a család szentebb az államnál s hogy az emberek elsősorban nem a földnek és a világnak, hanem az égnek és az örökkévalóságnak születnek.” — „Egyébként a kereszténység tanítja s a természetes ész is belátja, hogy a magánemberek sem rendelkezhetnek másként a saját testük egyes tagjaival, mint azoknak természetes rendeltetése szerint; nem pusztíthatják el, nem csonkíthatják meg s nem tehetik természetes működésükre alkalmatlanokká, kivéve, ha az egész testnek egészségét másképp biztosítani nem lehet.”

Az enciklika itt természetesen nem. változhatatlan dogmákat ad, hanem az engedelmesség alapján megszívlelendő erkölcsi irányelveket, melyekkel el akarja oszlatni azt a bizonytalanságot, amit még a hívő katolikusok is éreztek az eugenika egyes törekvéseivel szemben. És az enciklika álláspontját, miként láttuk, a természetes ész és a természettörvények is teljesen igazolják.

A legjobb eugenika tehát a természetnek és az erkölcsi természettörvénynek hűséges követése. Ezt nem lehet semmiféle mesterkélt eszközzel helyettesíteni. És ha a mai kultúrnépek a természettörvényekkel szembehelyezkednek, rájuk is lesújt e törvények szankciója, mint az ókor kultúrnépeire. Lehet, hogy a népek valóban csak bizonyos fokú kultúrára vannak teremtve és amint a fák az égig nem nőhetnek, amint a leghatalmasabb állatfajok kipusztulnak, éppúgy a legműveltebb népek is menthetetlenül haladnak a pusztulás felé. Lehet, hogy a népek Urának örök tervei szerint & fajok uralmában is váltógazdaságnak kell fennállania. A római és görög kultúra tetőpontján a mai kultúrnépek sötét barbárságban éltek és a hanyatló Róma büszke polgárai bizonyára azzal a tudattal szemlélték fajuk pusztulását, hogy velük együtt pusztul a kultúra és minden emberi érték. Mégis az akkor lenézett barbár népek képesek voltak átvenni, sőt továbbfejleszteni a kultúrát. Lehet, hogy a mi fajunk

uralma sem tart örökké és egykor a ma még lenézett barbár fajok előnyös keveredés után teljes rátermettséggel fogják átvenni tőlünk a kultúra zászlaját. Ezt a lehetőséget aggódva, sőt szinte jajveszékelve szemlélik már a hanyatló fajok. Ámde annak a népnek, amely mesterségesen pusztítja saját életfáját, a fajszeretete, fajáért való aggodalma is csak mesterkéltné, divatos hangulat. *Csak annak a fajszeretetnek őszinteségében hihetünk, amely siránkozó szavak és betűk áradata helyett hősiességel az egészséges utódok sokaságát árasztja szét a világban.*

TARTALOM.

	Oldal
1. Történeti bevezetés	3
2. A modern átörökléstan	15
3. Az eugenika mai állása	19
4. Etikai megvilágítás	34